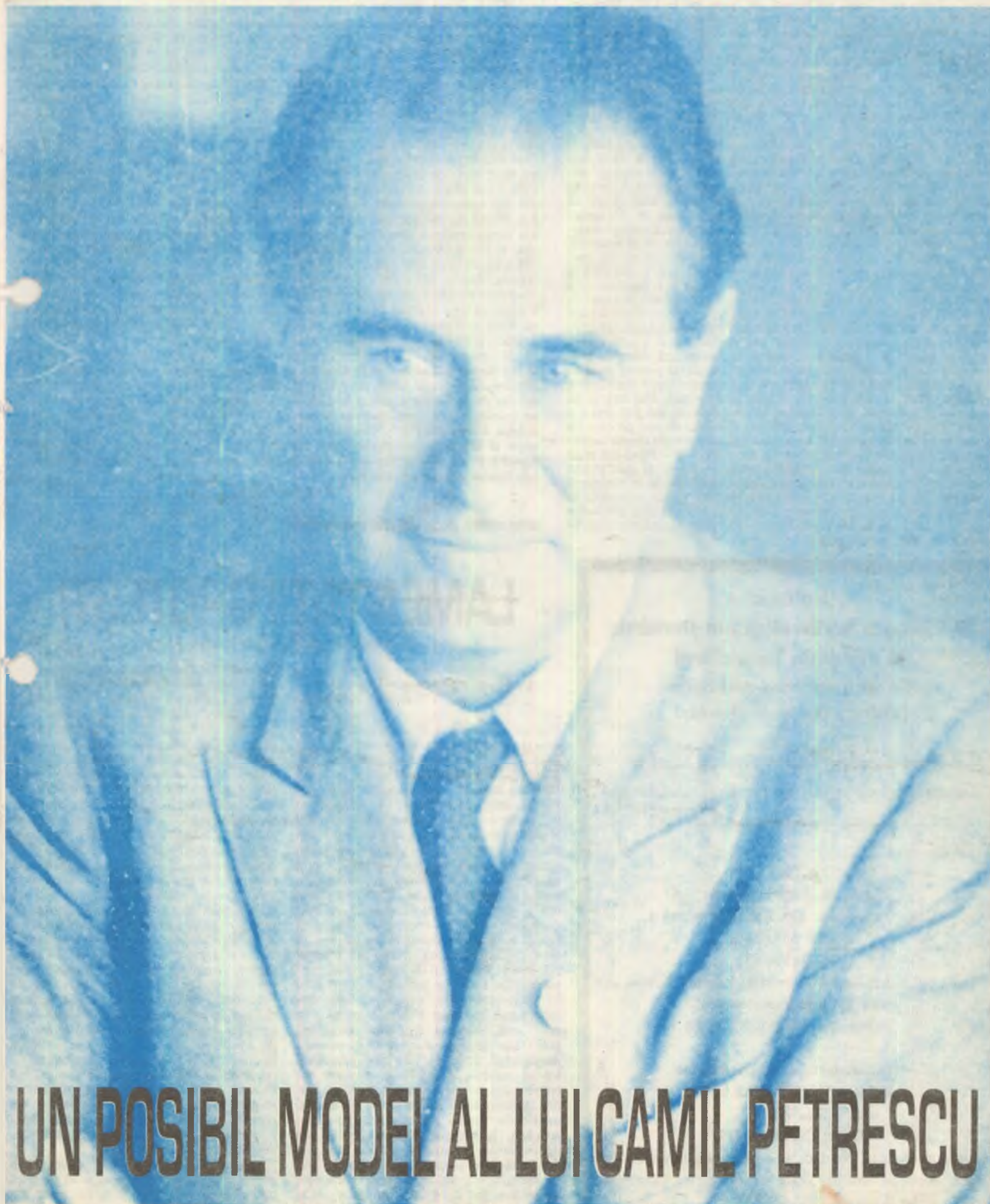

SALA
DE
LECTORĂ

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 4 (302), serie nouă. Miercuri 5 februarie 1997. Preț: 1.000 lei

UN POSIBIL MODEL AL LUI CAMIL PETRESCU

CHELUL ȘI MĂRGĂRITARUL

Televiziunea noastră are multe emisiuni interesante. Uneori, chiar de ținută. Dar realizatorii acestora, din modestie sau din conștiința menirii lor, nu țin să sublinieze - periodic! - la ce dată au intrat pe post, câți invitați au avut, ce probleme au dezbătut. Dacă au fost captivante, toate acestea s-au văzut, s-au comentat, s-au apreciat la reala lor valoare. Ei bine, există și persoane care nu suportă un astfel de anonim (!) și se dau de ceasul morții și de ornicul vieții să iasă, neapărat, în față ca niște căpușe. ● Grație cerului sau - după cum spun colegii săi - unui unchi, șef de cadre pe la C.C., Marioara Murărescu a pus mâna (sau ochii) pe o emisiune, **Tezaur folcloric**. Cum a distribuit cântăreții în scenariile sale debile, știu mai toate tarafurile. Schimbând un titlu al Ninei Cassian, „Să ne facem daruri”, în altul „Să îmi faceți daruri”, nu s-a lepădat niciodată de **atenții și dovezi sunătoare**, reușind, în scurt timp, să bage zăncănie între artiști. Povestea e lungă și spectaculoasă și, dacă e nevoie, la cerere, o putem reproduce și-n revista noastră, ca să nu se spună cumva că facem afirmații fără să putem demonstra. ● Reclamată, amenințată, n-a avut nici o emoție, dimpotrivă, când multe doamne iritau pe to'arășă și erau împinse în spatele micului ecran, Marioara Murărescu nu s-a bucurat de același tratament, fiind preferata cabinetului doi. Chiar dacă avea un **dosar nesănătos**: adică era fată de preot. Or, în acele timpuri, astfel de odrasle nu-și puteau da doctoratul, nu puteau să lucreze la televiziune, nu puteau să apară pe post în direct, nu erau ajutate să devină vedete. Biografia era în multe situații hotărâtoare. ● Cu tenacitatea-i cunoscută, Murărescu a învins multe obstacole, transformându-le în victorii. Cu ce mijloace? Aici e aici! Nimeni nu va ști vreodată, deși se bănuiește. Că, despre competențe în ale artei populare, nu-i greu să te pronunți. Banalitățile lustruite se repetă de la o emisiune la alta ca pietrele într-un râu sec. Un limbaj pauper și o parcimonie a ideilor te întâmpină de fiecare dată. Același figuri rulează pe ecran cu frecvență obsedantă, ca și când nimic nu se mai schimbă în folclorul nostru. Dar despre charismă? Se numește ce se vede! Atunci ce mistere stau la baza acestei longevități? Nu a emisiunii, ci a celei care o trage de hături! ● Aproape că nici nu ne interesează. Altfel, însă, vrem să dăm la iveală, recurgând iarăși la opulenta noastră paremiologie: chelului tichie de mărgăritar îi mai trebuie! După toate câte a realizat, Marioara Murărescu se scaldă în aniversări. Mai ieri, la un deceniu de activitate, zilele acestea, la cincisprezece ani. Păi deja e o boală! Iar, ca bălcui să fie complet, se folosește de înși pe care i-a ajutat să se dea în spectacol. Cum o să grăiască aceștia despre emisiunea cu pricina altfel decât la modul superlativ! ● Fiind noi niște admiratori ai sus-pomenitei tovarășe, socotim că i se dă prea puțină importanță. Propunem ca emisiunea **Tezaur folcloric** să se numească așa cum așteaptă o țară, chiar **Marioara Murărescu**, iar omagiile să nu mai fie din cinci în cinci ani, ci din cinci în cinci zile, și, dacă e posibil - trebuie să fie, dacă vrei, poți! - tâmbălăul să țină cinci ore. Să știm și noi care ne sunt geniele!

FLAVIU CRISTIAN - UN POET ROMÂN

PE MALUL PACIFICULUI

de NICOLAE PRELIPCEANU

Pe malul Oceanului Pacific, la San Diego, trăiește și suferă un poet român, altfel informatician cu înaltă calificare, studii și doctorate în lume. Prima lui carte de poezie, intitulată **52 de poeme**, a apărut anul trecut. Astăzi, el are vreo 45 de ani. A publicat, așadar, cu puțin peste un poem pentru fiecare an al său trăit până acum. Aflu din notița biografică din cartea sa că a debutat în 1971, în revista „Tribuna” din Cluj, și îmi aduc aminte. Un amic al meu din acei ani, mort de mult în urma unui cancer devastator, corector în acea vreme la revista citată, Aurel Dumitriu („Adio, frumoase corăbii”, spunea el într-o schiță publicată prin șaptezeci și ceva), mi-a adus poeziile unui tânăr, care tocmai termina un liceu din Cluj. Flaviu Cristian o să mă ierte că nu mi le mai amintesc, iar eu n-o să-mi iert că, în vâltoarea mutărilor, mult mai târziu, am părăsit colecțiile revistei, cu tot cu prostiile proprii mele tinerțești în ele, dar și cu cele câteva nume pe care am reușit să le recomand, în vreo 15-16 ani, celor care-or fi citit. Cred că l-am și văzut, o dată - de două ori, pe acel tânăr, după care am aflat că a plecat să studieze pe undeva prin Franța, și apoi nimic. Uneori, pe câte-un generic de la TVR mi se părea că-i văd numele, era într-adevăr un Cristian, dar cu alt prenume. Cine știe, îmi spuneam, pe unde o mai fi acum tânărul meu colaborator de altădată. Și apoi, Ana Blandiana îmi vorbește despre el, cel întors la poezie, aflat în fața destinului său, mai direct exprimat dintr-o dată. Acolo, la malul oceanului pe care l-a contemplat un timp și Mihai Ursachi, Flaviu Cristian a scris o carte despre trecere, viață, moarte, nu fără a păstra în ea și bucuriile delicate ale unor iubiri din tinerețea sa petrecută în lume (Franța, Anglia, SUA etc.). Versurile lui nu au deloc timp să ocolească prin deseri cuvenitele metafore, ele ambiționează să meargă drept la țintă, să ne avertizeze - o în plus - că totul se poate sfârși oricând, că nu vom lăsa nici o dărâ mai persistentă decât un desen pe o plajă spălată de ape. Mi-l închipui stând acolo singur și contemplându-și destinul, o dată cu acel ocean familiar lui, străină nouă.

Se pare că, azi, există vreo 6-7 miliarde de feluri de a trece prin lumea aceasta fără să lași semne mai adânci decât desenele de pe plajele spălate de valuri. Și încă atâtea și-atâtea miriade de alte feluri, ale firelor de iarbă și-ale micilor și marilor animale de lângă noi sau de mai departe. Filme de călătorii și despre viața ascunsă a naturii muncesc să ne convingă de fericirea acestei forme de a exista, dar noi ne încăpățănăm, scriem, tipărim. Cartea lui Flaviu Cristian, scrisă lângă Ocean și tipărită pe Dâmbovița, e un semn al acestei încercări disperate, probabil benefice, de a desena o urmă ușoară, superbă, pe un nisip încremenit o clipă tocmai de aceea, lângă un val care ezită și el, în fața liniilor din fața lui, să treacă.

acolade

LAMENTAȚII GROTEȘTI

de MARIUS TUPAN

Multe se mișcă greu, uneori parcă-s încremenite pentru totdeauna, iar în cultură, deplasările dintr-o parte în alta devin insesizabile. Normal. Creatorul nu ține de un regim sau de o grupare oarecare, ci, îndeosebi, de propriul lui har, care exclude ab initio politicul. Și, totuși, boala fotoliilor îi atinge pe mulți fără să i se poată găsi vreodată leacul. Nu fiindcă, dragăliță Doamne, vor să apară de mai multe ori pe micul ecran, să fie mai des interogați de gazetari sau să intre în editorialele lui Cristoiu, ci din calcule mai pragmatice. Călătoresc mai mult - gratuit! -, sunt mai apărați - de prietenii și simpatii! -, capătă simbrii consistente, atât de binevenite într-o vreme a crizelor financiare. Chiar dacă simt că nu au vocație administrativă (cazul Sorescu e ilustrativ), nu se dau în lături de la promovări (!), doar și acestea se vor înscrie în dosarul de cadre, poate, pentru unii, încă subțire. Schimbarea la vârf, în 17 noiembrie 1996, trebuia să antreneze schimbarea la toate palierele sociale. În orice țară civilizată din lume, o echipă politică atrage după sine sateliți: economici, manageriali, culturali, fără ca predecesorii lor să vorbească de șantaje, presiuni sau epurări. Cei care se supun jocului democratic, demisionează înainte de a fi demși, mulțumesc pentru înăduința ce le-a fost acordată, își pregătesc instrumentele (tot democratice) pentru a studia greșelile inevitabile ale adversarilor. Numai la noi, cei seduși și pierduți în Balcania scot sunete sfâșietoare, dau din gură și din coate, ies la bătaie, iar când pierd poziții, țin sertarele

ferecate, așa cum se întâmplă acum la tura Cartea Românească. Demnitatea e o floare tot mai rară în transferul de putere.

Indivizi care mai ieri se doreau a fi directori de conștiință, modele pentru o lume agonică, decad într-o jalnică postură a frustrațiilor, apelând la lamentații onomatopice. Nu se dau în lături să ofere gazetarilor sosuri din bucătăria proprie, nu-și mai spală rufele în familie, dăruiesc noroiaie în loc de flori. Cred că, în afara personalităților, nu mai există altele, cel puțin egale. Prin partizani și spioni, dau de furcă noilor veniți. mușcă, dacă se poate mortal, ca lupii în apropierea sfârșitului. Acest spectacol grotesc, unic în România, le trădează și mai mult metamorfoza: din creatori, în funcții! Odată pierdute, acestea îi izolează și-i îndepărtează de circuitele în care cumeștria era la mare cinste. Când nu au argumente, vorbesc de profesioniști. Putem aminti de așa ceva, dar mai ales în întreținerea cultului, practică tradițională la noi. Un oportunist de castă și de castă, după ce ridică mai ieri osanale fostului cărmuitor, de credeam că recăzusem în patimile ceaușistilor, întreabă acum, simulând naivitatea: de ce a pierdut alegerile domnul Ion Iliescu? Fiindcă invitatul se jena să dea un răspuns exact, realizatorul se grăbește să pună degetul pe rană: fiindcă și-a îndepărtat intelectualii, domnule! Așa este. Dar de ce descoperă abia acum ruptura?

Cu astfel de profesioniști, să tot depui plângeri la Consiliul European și să crezi că trădările, pe față, fără jenă, fac parte din strategia fotoliilor de privilegiați.

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul

Cu sprijinul Fundației Soros
pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (director), Marius Tupan (redactor șef), Ioan Es. Pop (secretar de redacție), Alexandru Spănu (redactor), Ion Cucu (fotoreporter)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calea Victoriei nr. 155.
Număr de cont: 451030121163

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

«CÂND TOȚI OAMENII VĂ VOR VORBI DE BINE»

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Pentru că totul este plasare într-un referențial, pentru că unicitatea absolută înseamnă neființă, percepția reprezintă detașare de referențial, ieșire a obiectului de sub dominația dizolvantă a referențialului și venire către subiect. Dacă existența înseamnă dualitate în lume, existența dualității, ca obiectivitate, este generată de prezența subiectului și deci de ieșirea obiectivității din sine, de sinteza sa cu subiectivitatea. Situăm în real obiectul prin distanța sa față de originea referențialului și astfel ajungem, ajungem cu adevărat să percepem existența doar prin inexistență și inexistența prin existență. Dacă există „timp pentru viață și timp al morții”, „timp spre a clădi și timp spre a dărâma”, aceasta este doar pentru în egalitatea intrasubiectivă a timpului, iar raportarea sa nu trebuie să se confunde.

Orice negativitate, orice încercare a răului de a se impune, orice eroare sau descărcare a întunericului nu sunt mai mult decât apel pentru conturarea unei lumi dacă nu perfecte și nici măcar bune, cel puțin de o mai acceptabilă complexitate, capabilă de revelarea părților

bune ale faptelor, gândurilor și speranțelor noastre.

Fiecare câștig în lumea spiritului este mai întâi încercare și victorie, apoi înfrângere, și mai apoi câștigul nesfârșit de înțelegere, uneori de imagine, care urmează avansului și regresului întretesute și, în sfârșit, constituirea unui nou și mare adevăr spiritual.

Wolfgang Amadeus Mozart schimbă nu muzica lumii, ci sensibilitatea muzicală a ființei; este admirat și disprețuit, adulat și contestat. Se stinge cu sentimentul disperării spre a lăsa locul pregătit pentru destinul unui Ludwig van Beethoven care va trata, cu nervozitate, aroganță sau măcar neglijență, arhiduci sau prințese imperiale, convins de și convingând prin autoritatea absolută a artei sale.

Pictor de o nouă copleșitoare, Vincent van Gogh nu reușește să convingă decât prea puțini prieteni de interesul creațiilor sale, aflate dincolo de valorile formei, izbucniri precum eviscerarea unui suflet absolut. El face însă ca orice mare artist care îi urmează să dețină dreptul de unic judecător al creației proprii,

până la nivelul care transformă amatorul de artă în subiectul unui dictat.

Evoluția istorică a acestui sfârșit de secol are nevoie de eșecuri, de ezitări, de parcurgerea meandrelor râului devenirii, de înfrângeri, așa cum știința a avut nevoie de ruguri și credința de cruci, căci „vai vouă de fi când toți oamenii vă vor vorbi de bine căci așa au făcut și profeților mincinoși părinții lor” (Luca 6.26)

Eroarea cea mai gravă este aceea de a crede că există câștiguri definitive de partea binelui și că, în general, există victorii definitive. Dar dacă binele și răul nu există decât în timp și dacă pozitivul și negativul, ca semne (ori existența și inexistența), sunt mecanismele declanșării percepției - iar timpul, nimic altceva decât forma apriorică a intuiției noastre - atunci binele și răul nu se regăsesc decât în fenomen și niciodată în noumen, în autentică lume, aceea a lucrurilor în sine. Poate că „dincolo de bine și de rău” trece acela care va refuza jocul trucat de propria noastră percepție al unor valori care nu există decât în universul aparențelor. Dacă există o singură lume - fie aceea a lucrurilor, fie cea a percepției berkleyene - binele și răul, pe de o parte, și experiența noastră, pe de altă parte, se întâlnesc în singurul plan al ființării, ceea ce este evident spus. Dacă însă lumea este duală, fie în sensul platonian, fie în cel kantian, experiența nu se poate lega de valori decât prin faptul progresivei depășiri a binelui și răului, ambele trăite, sau printr-o absolut falsificarea a realului și implicit prin golirea de sens a valorii.

Istoria este o dovadă că experiența politică poate ajunge să se desfășoare în cel mai superficial - și, deci, în cel mai ucigător - dintre orienturi.

minimax

FENIXUL, SAU PISICA DE ROȘU (III)

de ȘERBAN LANESCU

Pentru a explica/înțelege (r)evoluțiile petrecute de statele fostului bloc sovietic începând din anul „astral” (?) 1989 există, cumva la limită, două variante de interpretare. Pe scurt, ele pot fi enunțate după cum urmează: (A) **criza sistemului comunist**; (B) **strategia KGB**, problema fiind de a alege (A), sau (B). Or, așa cum remarcam în prima parte a textului, dacă prin '90, chiar '91, alternativa (B) era mai dificil de *(între)văzut*, ulterior s-au tot adunat în favoarea-i argumente irefutabile. Argumente faprice și, împreună cu ele sau pe baza lor, argumente raționale. Totuși, **dilema (A)/(B) persistă**, ceea ce poate fi lesne constatat ori de câte ori în vreo discuție se ajunge la *chestiune*. Sau, căci în privința gândirii lenea este mai răspândită poate decât în oricare alta, pentru cei mai mulți alegerea s-a „rezolvat”, fie prin eludare, fie prin resemnarea de i se zice uneori mioritică. Vorba poetului, de-o fi una, de-o fi alta... tot atâta! Mai există însă și la un alt mod de „rezolvare” care intrigă, cel puțin intrigă, deoarece sunt desconsiderate cu obstinție realități (destul de) evidente, tocmai pentru ca astfel să poată fi invalidată alternativa (B). La urma urmelor - se obiectează și cu greu te poți dumiri ce se află „în spatele” obiectiei cu ifos de *filosofeală* -, însăși punerea problemei este, ba chiar de două ori, anapoda. În primul rând, anapoda deoarece (A) și (B) nu se exclud, adevărul, ca mai totdeauna, aflându-se undeva *la mijloc*. Aparent concesiv, acest punct de vedere nu

exprimă însă întotdeauna indecizia vecină cu resemnarea fatalistă înainte menționată ci poate funcționa și ca o „lovitură cu mantinelă”. Dacă a face total abstracție de KGB și Secu nu prea *ține*, atunci, firesc, ținta vizată este relativizarea și minimalizarea implicării lor. Că doar, nu-i așa, or fi fiind ei dracii negri, da' nici cât se spune. Apoi, printr-o săritură logică, în al doilea rând se pretinde că la fel de anapoda ar fi să mai insiști acum asupra importanței unei presupuse dileme (A) sau (B). Acum, deci când altele, cu totul altele-s necazurile ce ne macină viața - inflație, corupție, șomaj, lipsa apei calde (păi nu?!) etc. etc. etc., că dacă te-apuci să le-nșiri pe toate parcă nu se mai termină. Ce comunism, neo, post și cum i s-o mai zice!? Ce KGB!? Iliescu-KGB!? Măgureanu-KGB!? Prostii! Paranoia! Isteria vânătorii de vrăjitoare! Iar în final, cum îi șade bine, concluzia **Dacă până la alegerile din noiembrie trecut ar mai fi putut, totuși, să încapă oareșcări îndoieli și suspiciuni, adică dacă s-ar mai fi putut crede că „Iliescu & Comp.” or face, poate, jocul Moscovei, acum, după, după alegerile care-au permis accesul la putere al Opoziției, orice scenariu ocult se dovedește absurd**. O concluzie profitabilă, s-ar părea, pentru toate *pozițiile*, în toate *taberele* politice, ceea ce îi și conferă soliditatea opiniei majoritar acceptate. În plus, ce ar mai fi de remarcat este că „raționamentul” prin care se invalidează explicația (B) beneficiază de contextul câtorva (curente de

idei ce adie pretutindeni în societatea românească, de la opincă la vlădică și invers, atât în mass media (unde otrava este disimulată prin formulări părelnic raționale și onorabile), cât și pe la „cozile pentru lapte subvenționate”. Iată-le schițate doar pentru a încăpea în spațiul rămas disponibil. (a) **Mitul revoluției române** cu un accentuat caracter propagandistic* (b) **Rusofilia**, întru continuarea și confirmarea tradiției potrivit căreia întotdeauna trebuie să existe în România o „partidă rusă”. (c) Cu pretenții de social-democrație occidentală, **discursul stângii reformate** (cam ca bătrâna cocotă care-a-nființat o fundație - un ONG! - de propovăduirea bunelor moravuri) bazat pe ideea c-a fost, ce-a fost, dar nu că proiectul/planul era diabolic, ci, fiindcă a fost deformat de Stalin ș.a.m.d. până la Ceaușescu, întinându-se... nobilele idealuri! Ergo, **socialismul** (la «comunism», orișicât!, s-a renunțat) rămâne pentru România o perspectivă întru totul viabilă. (d) **Sfânta mânie a „partidei naționale” împotriva ungarilor, jidanilor și catolicilor** care, toți, cum se vede, vin peste noi din Vest (bașca țiganii noștri). (e) **Tembelismul, prostia, corupția și escrocheria sunt apolitice**** încât, de bună seamă, starea critică (eufemism pentru «dezastru») în care a ajuns România nu poate fi pusă doar pe seama to'arășilor.

Rămâne dară pentru săptămână viitoare „ieșirea din labirint” și când refricarea la actuala guvernare devine inevitabilă. O amânare avându-și motivația într-o așteptare binevoitoare, dar și circumspectă.

*) Dacă ar fi să te iei după ritualul politic, mitul Revoluției române a ajuns să fie la fel de scump ca, bunăoară, isprăvile lui Ștefan cel Mare că, cine știe, urmașii, sau urmașii urmașilor noștri or să-l sanctifice te pomeni și pe Dan Iosif!

**) Că până și Iliescu s-a dat în stambă trăgându-și un hogaec (puah, ce exprimare vulgară!), n-are nimic de-a face, nu-i așa, cu comunismul ori cu *kaqhebeul*.

Vladimir Tismăneanu, REINVENTAREA POLITICULUI

La ceremonia de lansare a cărții sale (17 ianuarie a.c.), Vladimir Tismăneanu a rostit o substanțială cuvântare, care, de fapt, a însemnat o excelentă prezentare a volumului; un extras edificator îmi scutește comentariul: „Cartea asta realistă are o continuare pe care am încheiat-o și care se cheamă **Fantasmеle salvării. Despre miturile politice post-comuniste**. Iar fraza finală mi-am notat-o pentru că vreau să o folosesc ca motto la un capitol. Ea sună astfel: «este lucrul cel mai groaznic când te ocupi de istorie să te patetizezi. Este ceea ce se întâmplă în această lume melancolică, post-comunistă în care din Croația și până în Ucraina, din țările baltice și până în Serbia, ceea ce cândva se numea clauza națiunii celei mai favorizate tinde să se transforme în clauza națiunii celei mai vicimizate».

Deci există un fel de autocompătimire pe care o găsim dusă până la paroxism. Este perfect demnă de înțelegere și nu am nimic împotriva cât timp nu duce la aberațiile pe care noi, intelectualii, suntem capabili să le generăm, pentru că intelectualii au născocit comunismul, intelectualii sârbi au scos memorandumul Academiei de Științe a Serbiei în 1986, care a fost programul practic al purificării etnice. Fiecare punct al lui Miloșevici a fost anticipat de distincții noastre cărturari în frunte cu marele scriitor Dobrița Ciosici. De ce se cheamă cartea aceasta **Reinventarea politicului**? Pentru că politicul a fost mistificat, el părea că ne îmbibă și că trăim în plin politic, dar noi trăiam în pseudo-politic, de fapt. Există acel partid «unic» comunist, o aberație, pentru că partid vine de la parte, ori dacă era o parte, cum poate fi unic?! și se ajunsese la absurditatea ca totul să fie unic: un singur ziar, un singur poet (desigur, cel național), conducătorul era și el unic și acela, bineînțeles, era național.

Există un sistem monolitic, care a creat mentalități monotone. Ce au făcut dizidenții, pentru care am un mare respect? Soljenițin de exemplu, în scrisoarea deschisă adresată conducerii Uniunii Sovietice, apoi Zaharov, Vladimir Bucovski, ca să numesc pe câțiva dintre ruși? Sau congresul scriitorilor cehi, care l-a scos din minți pe Novotni și a fost începutul sfârșitului acestui regim? Era un moment în care intelectualii își reasumau condiția de ființe autonome. Acceptau și dădeau modelul pentru întâmplarea istorică ce avea să transforme masele populare din subiecți în cetățeni. Ei bine, transformarea din subiect în cetățean este marea contribuție a momentului '89. Niciodată în istorie nu s-a petrecut o asemenea transformare.

Faptul este unic și ne provoacă la o regândire a marilor noastre cadre conceptuale: cel de legitimitate, de autoritate, de partid politic. Asta este o lume care recombina unic premodernitatea cu post-modernitatea, lucru care nu s-a mai întâmplat niciodată. Trăim în această combinație foarte dificilă a lumii lui Mac, care poate fi McDonald etc., și a Jihadului și care poate însemna o bătălie pentru sufletul omului.

Am scris un articol în care îl menționez pe Mircea Dinescu - o paradigmă pentru mine foarte apropiată de cazurile pe care le cunosc în Polonia și Republica Cehă - despre oamenii care au fost foarte activi în 1989, în prima fază, și care au trăit o lungă și dezgustătoare campanie de marginalizare. Acești oameni reprezintă simboluri ale ieșirii din condiția de prizonierat pe care a impus-o comunismul. **Reinventarea politicului** este dedicată tuturor celor care, sperând împotriva speranței, au făcut posibile revoluțiile din '89'.

În esență, ultima carte apărută în românește a lui Vladimir Tismăneanu este o reabilitare a intelectualilor inflexibili ai epocii comuniste și, totdeauna, un omagiu nesforțător adus acestora.

4 reeditări la Editura Fundației Culturale Române:

Barbu Delavrancea, NUVELE (160 pagini, 2700 lei)

Judecată din perspectivă contemporană, proza lui Barbu Delavrancea - inegală în plan estetic - prezintă meritul incontestabil de a fi impus în literatura națională tipologii comparabile cu tipologiile existente în scrierile lui Balzac, La Bruyere și ale altor „monștri sacri” ai literaturilor europene: inadaptable, avarul, individul problematic... Deloc neglijabil faptul că germanii sămănătorismului pot fi lesne depistați în proza delavranceană de scurtă respirație.

G. Coșbuc, POEZII (192 pagini, 3000 lei)

O selecție din volumele **Balade și idile**, **Fire de tort**, **Ziarul unui pierde-vară**, **Cântece de vitejie**. Primul critic de înaltă statură care l-a plasat exact pe „poetul țărănimii” în ierarhia valorică a literaturii române a fost G. Călinescu, acesta reușind să spulbere atât aprecierile exagerat laudative (formulate în special de către adversarii mișcărilor poetice moderniste), cât și unele (nu puține!) opinii peiorative. Cu toate minusurile sale, Coșbuc rămâne un punct de reper în literatura neamului.

POEZIA ROMÂNEASCĂ DE LA ÎNCEPUTURI PÂNĂ LA 1830 (192 pagini, 3000 lei)

În inteligența și excelent documentată sa **Prefață**, istoricul literar Dan Horia Mazilu definește succint cele mai vechi preocupări poetice românești, preocupări care au condus la cristalizarea celei dintâi tradiții poetice naționale. Immul religios de sorginte bizantină va suferi influențele occidentale, penetrate în spațiul românesc prin filieră poloneză, apoi ucraineană, apoi grecească. Fenomenul Văcăreștilor va fi rodul acestei „altorii” a modernității occidentale pe trunchiul robust al unei poezii autohtone culte, cu amprentă religioasă de necontestat.

Titu Maiorescu, CRITICE (160 pagini, 3300 lei)

„Criticul literar și polemistul Maiorescu sunt de o însemnătate ce crește deodată cu timpul și, de aceea, atât de greu estimabilă. Alții au putut fi prodigioși semănători de idei, de opinii, de judecăți de valoare. Dacă au izbutit a fi tot atât de lapidari, de convinși în legătură cu adevărul pe care îl proclamă, de pornirea neîmblânzită - însă nu și neurbană, piezișă - de a lupta până la capăt pentru impunerea adevărilor de care erau pătrunși? Recurgând la o comparație nu neapărat originală, ci numai potrivită în contextul de aici, am zice că Maiorescu reprezintă coloana dorică de cele mai pure linii din critica literară, alias polemistica (una fără cealaltă nu se poate) puse în slujba promovării unei mari literaturi române”. (Profesorul George Munteanu).

Paul Evdokimov, RUGĂCIUNEA ÎN BISERICA DE RĂSĂRIT

Lucrarea - de referință în literatura de specialitate - este împărțită riguros în cinci părți, introducându-l treptat pe cititor la miezul tainic al rugăciunii ortodoxe, culminând cu prezentarea Sfintei Liturghii. Rugăciunea creștină este atât rugăciune a Bisericii, cât și rugăciune personală, prima prevalând asupra celei de a doua. Timpul liturgic creștin, ciclic din punct de vedere calendaristic, este un timp al mântuirii, cu o curgere istoric - lineară, prin intermediul acestui timp al mântuirii muritorul devenind un participant activ la actul soteriologic. Prin actul liturgic individualitatea se transformă în comunitarism mistic, toți devenind una (una Sfântă Biserică).

Capitolul final al tratatului evidențiază „sumarul” liturghiei Sfântului Ioan Gură de Aur, conținând și textul propriu-zis al liturghiei, un model exemplar de rugăciune universală, consacrată de către Biserica „pentru mântuirea sufletelor noastre”.

Selma Lagerlöf, LEGENDELE DESPRE ISUS

Reeditare a textului apărut, în 1914, la Editura RMinerva, sub titlul **Legende despre Cristos**, în traducerea Victoriei Milea-Persson. Povestioarele - adevărate bijuterii literare - pornesc de la fapte d' copilăria Mântuitorului, fapte atestate de către Sfânta Scriptură, dar contribuția imaginației scriitoarei este substanțială. A nu se înțelege că Selma Lagerlöf comite un soi de... erezii, deoarece funcția imaginației nu este alta decât aceea de umanizare a Pruncului Divin, mai bine spus de apropiere a condiției sale divine de înțelegerea micilor cititori cărora le este, în primul rând, destinată cartea.

anticariat

D. Ciurezu, PĂMÂNTUL LUMINILOR MELE (Poeme), Editura „Fundația Regală pentru Literatură și Artă”, 1941

Pompiliu Constantinescu: „Pe d. D. Ciurezu l-a remarcat Octavian Goga, încă de la primele sale poeme. Cel dintâi volum de versuri, **Răsărit** (1927) - înfățișa un lirism în directă prelungire a folclorului; cu deosebire descântecul și ritmul baladei populare îi dominau inspirația. Adeziunea cu poetul anonim era atât de strânsă încât demarcația se făcea abia perceptibilă. Un limbaj regional, oltenesc, imprima un aer local poemelor, fixându-le într-un anume orizont sufletesc. Dar aceasta nu era singura față a lirismului său, de matcă autohtonă. Poetul se simțea legat de peisagiul cu adânci rădăcini; bucuria de-a simți aerul, lumina, apă și senzația de sine, vitală până la primitivism, împlineau imaginea unui silvan, fericit că respiră și se identifică naturii (...)

După un răstimp atât de mare, d. D. Ciurezu reappare, prin noul său volum, cu aceeași structură, bine determinată. Toți poezii noastre tradiționaliști, cu excepția sa, au fost contaminați de cărturărisim. Unii s-au adresat lui Rilke sau lui Jammes, alții lui Maeterlinck sau lui Ștefan George - numai d. D. Ciurezu a rămas credincios autohtoniei. Tradiția sa se rezumă la peisagiul natal, la solidaritatea ancestrală cu satul, cu morții, la credințele obștești și la un creștinism familiar, în care adorația lui Dumnezeu se confundă cu adorația elementelor. Nici una din tendințele programatice ale tradiționalismului literar nu-l tulbură și, dacă în ciclul Voievodale, cultivă arhaismul și oarecum decorativul, simțirea sa rămâne tot a unui țaran. O astfel de tradiție se cufundă în instinctul obștesc, în organic, dincolo de istoricitate, curățindu-se de zgura oricărei ideologii”.

Volumul se găsește la Anticariatul din proximitatea ansamblului istoric Curtea-Veche, la prețul de 8000 lei.

ROMANUL CU ENERGIE NECONVENȚIONALĂ

de GEO VASILE

„Punctul mort” are ambivalența dorită de Constantin Novac: un epilog cu happy-end pe adresa naratorului Ion C. Pilat și un început pentru autorul autorului. Partitura oferită de roman* înseamnă o atotcuprinzătoare factură pe adresa personajului central, Mierloiu, barcagiul șontorog de la Marea Neagră. Factură ce include frustrările naratorului față de viața sa, vampirizată de propriile ficțiuni, și mai ales față de arătarea în b-arcă numită Mierloiu, pe cât de respingătoare pe-atât de autentică în existența ei creatoare de evenimente.

Prin heteronimul său Ion C. Pilat, Romancierul se desparte de o veche și săcâitoare obsesie: antieroul, omul călăuzit doar de instinctul faptelor sale în spăr cu lumea morală și normală. Acest carro balcanic, explorator clandestin al lumii, se ridică mereu din hățișul întâmplărilor și isprăvilor, adesea la limita diabolicului, liche-lismului, maniacalului spre a rămâne un om liber, dependent doar de b-arcă sa cu vele, de mediul apelor mării, de plutirea în solitudine. Singurul sentiment ce-l „deosebea” de cei rămași la mal, sentiment prin care Mierloiu continua să sfideze eșuarea, normele vieții celor ce nu au îndrăznit niciodată „să trăiască periculos”. Din a doua variantă a vieții lui Mierloiu aflăm că, în imposibila lui b-arcă, ar fi ajuns în Marea Egee, ceea ce, tehnic și poetic vorbind, are aceeași valoare cu performanța lui Rimbaud de a fi dat piept cu „nefireștile Floride”. Așadar, șontorogul nostru marinar n-a eșuat, ba chiar și-a împlinit visul, în timp ce naratorul Ion C. Pilat comentează: „înseamnă că trebuie să mă nasc o altă oară sau să rămân la trierea maculaturii, prețul pâinii mele cotidieni”. Ce se va întâmpla în schimb cu romancierul Constantin Novac, cu care naratorul are fățișe similitudini? O dată despărțit de antieroul său, prin proceduri gen intrigă și iubire, adorație și invectivă, demas-care și idolatrie, Constantin Novac ar trebui să pornească într-o călătorie în jurul lumii, într-un velier, nu numai spre a ieși din convalescența începutului, ci spre a câștiga pariul cu antieroul său Mierloiu. Înainte de a avea o operă, trebuie musai să te căpătuiești cu o biografie. Ba chiar cu două, trei... „Punctul mort” este și un pariu cu cititorii, căci romanul nu oferă deloc o lectură facilă. El se adresează doar celor familiarizați cu strategiile moderne ale narațiunii, cu fracturarea acesteia în secvențe și decupaje ce par a se coagula în jurul unei motivații naratologice: criza epicului de tip clasic, balzacian. Stranii relații se fac și se desfac de-a lungul romanului între povestitor și personaje sale, între povestitor și Editor, între autor, povestitor și ficțiune. Dilema multiplă a povestirii este oferită de iluzoria, ipocrita și chinuita viață a celor ce se lasă trăiți de viață, scriind, față de cei ce-și trăiesc viața fără vreo cenzură, liberi în amoralitatea lor de a focaliza și sfida istoria lumii și a umanității. Cu riscul însingurării și surghiunirii în mitul unei libertăți necontractuale, autosuficiente. Natura lor umană nu riscă desprinderea culturală, negarea naturii primordiale; Mierloiu, după aventura lui circumterestră pe mările lumii, nu se înțelepțește, nu se-apucă să-și scrie viața, ci, dimpotrivă, se zidește în b-arcă lui, cioplită și trunită prin fapta și mâna lui, plătind în amara singurătate a mării. Între natura lui frustă și sti-

hia mării există o complicitate de destin, ce exclude orice pată de literatură.

„Punctul mort”, de-a lungul celor șase capitole, urmate de un „sfârșit”, se dovedește un roman ce funcționează cu energie neconvențională; bine scrisă, cu frazarea impecabilă a unui scriitor fără com-

plexe, cartea mobilizează un veritabil arsenal de registre ironice și parodice aluzii culturale. Inserturi și comentarii în cheie sarcastică vin să epuizeze cam tot repertoriul scris sau muzical al aventurilor pe marea universală; textele maniacal-flamboaiante ce-i soseau spre lectură redactorului Ion C. Pilat devin personaje sau ficțiuni; ce-l vor persecuta în timp ce acesta încerca fie să se răzbune pe prototipul său Mierloiu, fie să-l reabiliteze. Oricum, Mierloiu, rămâne punctul de referință absolut al strategiei epice, celelalte episoade aflund firesc spre matca magistrală a narațiunii. Performanțe de autor total dă la iveală Constantin Novac prin nesfârșitul joc de ipostaze stilistice; scriitorul are o impecabilă fidelitate față de autenticitatea colocvială, ceea ce nu exclude pagini întregi de eseu sau comentarii jurnalistice jucate între apodictic și prăpăstios. Iată o mostră de stil oral: „Dom’le! Dumneavoastră nu știți ce-i cu stejarul dobrogean. E cocârjat și rău. Crește chinuit, ca copilu’ la mamă vitregă. Trage de jos dar n-are ce.. Apă, socoteli! De-aia se învârtosează, dom’le, stejarul ăsta al nostru dobrogean. Umblă pe dedesubt, caută, scormonește ca râmele de la gura prăpădiților o linguriță de apă și se face strâmb dar puternic, dom’le! De deasupra îl bate arșița, vânturile, pe dedesubt uscăciunea, și el știți ce face? Se strâmbă. Strâmbăciunea la copac e semn de suferință, dom’le! Și suferința e tărie”. Inutil să mai amintim că scriitorul constănțean este poate cel mai autorizat cunoscător al limbajului tehnic (dar și pitoresc) ce numește componentele unei imbarcațiuni cu pânze. Voluptatea de a le numi nu devine nicicând abuzivă, știința dozării fiind unul din meritele romancierului. Ce nu se ferește să facă satiră de moravuri, portretistică vitriolantă, dar și superbe instantanee de natură „Punctul mort” este o structură polifonică de proceduri narrative, a căror originalitate constă în răfuiala constructivă a romancierului român cu strategiile adoptate de romanul modern, începând cu

Butor, Durrell și terminând cu Panait Istrati, Țepeneag sau Breban. Asimilând și subminând simultan ultimii douăzeci de ani de proză, Constantin Novac își îngăduie să imagineze un simulator în care narațiunea de succes, comercială, melo, eseistică, de artă trivială se prefacă într-o lungă relatare mozaică despre falsă viață și operă a scriitorului, vampirizat de autenticitatea ficțiunilor sale.

Scriitorul nu se mai dorește modelator de conștiință, rolul acestuia revenind personajului-cheie, cel ce scrie direct cu viața și faptele sale. Numitul Mierloiu, de pildă, care în timpul războiului din Valencia își ia vrea binecînteles pe mare, până în Chile, ca să ajungă la Amsterdam și apoi din nou la... Numai că până și trecutul său are două variante, una autentică, alta apocrifă, două dosare, unul pentru Editor, celălalt, de uz intern, inavubil. Ele se vor estompa reciproc, din Mierloiu rămânând în picioare doar fama sa de challenger al naturii, „golan interbelic”, înotător de elită, spirit justițiar.

Excepțional în acest sens este episodul pedepsirii negrului de pe „Liberty” (5 august 1945) ce-și încălcase promisiunea de a-i primi la bord pe Mierloiu și tovarășii lui. Acestui Codin al Mării Negre i se atribuie deja haruri legendare: că ar fi fost vizitat în plină mare de personajele unei nave extraterestre, că și-ar fi dat seama, în zorii zilei de 6 august 1945, de explozia bombe atomice lansată asupra Hiroșimei, că, în calitate de rector al Institutului de Piscicultură, ar fi dus în spinare un rechin aproape viu, ambalat în hârtie de sac, la Muzeul Antipa. Și câte și mai câte...

În fine, Ion C. Pilat reușește să-și termine povestirea perversă despre Mierloiu la Casa de Creație de la Sinaia, nu înainte de a avea parte de un schimb etilico-est-etic de replici cu Editorul: „Ești, în literatură, domnule, poți să mistifici, să semnifici, să fabulezi, să inventezi. Ascultă-mă! Fă din Cioroiu ăsta al dumitale un tip exemplar care concentrează în el, instinctiv, toate harurile unui popor ajuns și ăsta, în sfârșit, la liman. Pe propriul vehicul, bagă de seamă!” „Pe dracu’, o arătare de pe vremea lui Tata Noe!” „Nu-i nimic! Boicotul istoriei, bătrâne! Ciugulește din realitate numai sugestia, restul elaborează fără patimă de dulgher de corăbii. Nu-l sacrifică, nu fi neghiob! Lasă-l acolo unde te-ai chinuit să-l ridici, ești scriitor, ce pizza mă-sii, îți refuzi plata nopților pierdute...” „Știi cât m-a chinuit? Oh, de-ați ști cât m-a chinuit! Cu câte-am învățat eu pentru el, aș fi absolvit Academia Navală din Livorno... Cu Bene Merenti” „Păi, tocmai! Crezi că ești etern? Scapă-te de el natural, nu-l avorta! L-ai gestat destul ca să-l lepezi pe unde trebuie...” „Dar mă lăsați să vă citesc?” „Lasă-mă dracului cu cititul”. Între narator și personaj, scriitorul Constantin Novac optează pentru personaj, pentru Mierloiu. Aventuroasa stenogramă a vieții acestuia este captivantă în ambele ei ipostaze, incomparabil mai cuceritoare decât îndoielile, ipocrizia și lașitățile naratorului. Lăsat în plata Domnului să renască, în timp ce scriitorul își antcipă un ÎNCEPUT, nu înainte să ne ofere una din cele mai percutante și modernisme proze din ultimii cinci ani și un personaj memorabil: „Mierloiu n-a ajuns în Egee, cu kitschul ăla al lui de b-arcă, mai bine zis cu porcăria aia a lui de b-arcă; v-o spun eu, pe cuvânt de scriitor, locuiesc doar pe malul micului port turistic, lângă Sanatoriul Bolilor Rușinoase, și s-a întors acasă viu și la fel de vătămat precum plecase, adică șontorog. Barca nu mai era atât de pocită ba, aș putea chiar spune că se făcuse frumoasă foc”. Ca și cartea. Pe cuvânt de cititor.

* Constantin Novac. *Punctul mort*, Ed. EX PONTO, 1996, 288p.

grișa gherghei

Nu e greu

Nu e greu să fii pom omule
ai trebuință de niște rădăcini
dar truditul tuturor oaselor lumii
va găsi și pentru tine puțină verdeață
la timp potrivit
nimeni nu știe de ce te-ai adunat aici
cu scoarță pe tine
cu acest creier public
bântuit de furnici
taci și ascultă nici o frunză mai mult
ești chiar întrebarea
poate chiar biserica ei
eu aștept sub umbrele tale
caut să leg aceste cuvinte pe care le clatini
simt cum crește toporul în șira spinării
vreau arcuri și poduri și foc
mimoase-a proaspăt lângă tăietură
e poate cel mai curat loc de pe pământ
și doar un simț nu e o linie dreaptă

Șah

Nu știu dacă trebuie să vorbească tocmai eu
despre cum se pot face afaceri
pe o tablă de șah
nu toată lumea pierde timpul degeaba
marii jucători nu țin piesele pe câmp
nici nu au nevoie de ele
arbitrii se uită la ceas
și consimt aerisirea
moartea unui gândac nu înseamnă nimic
între plăcere și scârba
se înalță un steag
cine strigă lozinci din salariu
va merge la bancă cu ouă de paști
iartă-mă Doamne
simt o ușoară tensiune
în mutările mele acum
parcă fac ce n-am vrut să spun
așa trece prin omul de rând
o mică victorie

Lăutărească

Cu gluga trasă pe urechi
înflăsurat în ziare vechi
mânjite toate cu muștar
a degerat un boschetar

cum n-are numele la el
va fi un număr singurel
ascuns sub bulgări reci și grei
un terci pentru mileniul trei

a decedat un boschetar
a părăsit puțin infernul

și iată fondul monetar
se întâlnește cu guvernul

Oricum

Oricum nu ne citește nimeni
despre cărți s-a aflat adevărul
sunt prea multe cărți la un loc
și colac peste pupăză
autorii sunt diferiți
el ea noi voi
cartiere întregi de rostiri
copaci cu aceeași frunză
la pagina 85
cuvântul mamă s-a ajuns
are atâția copii din flori
încât îi uită Dumnezeu
chiar și prin gări

Te scufunzi

Dacă stai liniștit
și nu faci nimic
te scufunzi în lume
ca într-o apă
vei mai fi văzut un timp
parcă șters cu radiera
ca un cuvânt dintr-o cerere
vă rog să-mi aprobați
să mi se spună pe nume
la toamnă
scrisul de mână
păstrează emoția
luna septembrie 96

Să ținem afișul

Suntem niște sfinți
împroșcați cu noroi
avem câte un câine în fiecare buzunar
un șirag de partide cu blană
pentru aceeași bucată de pâine
e rock sub icoana Mariei
Europa e gata să creadă
că noi vom intra în pământ
cu drepturi egale
Domnul cerșetor
a fost profesor
Doamna cerșetoare

a fost muritoare
dacă tot am ajuns să vorbim
în colțul străzii pe ducă
să ținem afișul pe umeri
un popor o meserie.

Mai avem

Mai avem puțin de suferit
pentru niște greșeli de ortografie
pentru niște mici neglijențe
apoi vom deveni un manuscris curat
generațiile care vor urma
își vor da seama că noi am murit
înainte de virgulă
un lucru foarte important
pentru semnăturile dregătorilor
un hohot de râs e un hohot de râs
nu-i nici ștampilă
nici batjocură
nici politică
e ceva sănătos

Deasupra frunzei

Cine trăiește cu ziua
parcă se mută dintr-o casă în alta
mereu șterge praful unei alte victii
nici Dumnezeu nu-l găsește acasă
sub calendarul icoanei
lucrurile lui nu povestesc nimic
iar clanța ușii atârnă ca un sex
deasupra frunzei la intrare.

O gură de aer aveai

O gură de aer aveai
și ochi plutitori
n-am știut niciodată de unde începi
rătăcirea chipului meu printre ramuri
mi-ai strecurat privirile în cuiburi părăsite
am jucat în toate rolurile ploului
am fost lumânare și leagăn pedepsitor
a vorbit singur în gura mea vântul
spune-mi și mie ce-a spus
cum se va numi pruncul
am simțit cu auzul plăcerea
pierderii unei înfățișări

Se poate

Se poate spune mai simplu
a înflorit moartea deodată
așa ca un tei
sau bietul om a avut obiceiul acesta
ar fi o greșeală ca tocmai acum
să pomenești despre viață
e ca și cum ai arunca o carte în foc
pentru că autorul ei a dispărut fără urmă
dar vine unul și spune
că el a mai murit de câteva ori
abia acum începe pomana
capul e aproape rotund ca un măr
de unde să mai știe Dumnezeu
câte lucruri ne putem noi aminti

DIN

BIBLIOGRAFIA UNUI MISTER

de IOAN BUDUCA

Se știe acum că fizica și biologia au reușit deja să se cupleze în vederea cercetării așa-numitelor fenomene psi. Ipoteza cea mai avansată sub raport experimental a fost denumită „ipoteza bioplasmatică”. Cercetările rusești și americane în domeniu cad de acord asupra existenței unui „univers paralel” celui fizic, care este cuplat corpului fizic uman fără să fie constituit dintr-o materie similară. Hiper-fizic, dacă această expresie poate sugera un înțeles, acest univers plasmatic, cuplat corpurilor noastre fizice, este răspunzător de majoritatea evenimentelor psi: telepatie, preconcepție, percepție extrasenzorială etc.

Plasmaticul a fost descris ca fiind o a patra stare a materiei, una în care electronii plutesc liberi, fără dependență gravitațională de nucleee atomice.

La ora de față, descrierea cea mai autoritară a ipotezei multiplicității lumii, multivers versus univers, vine dintr-o prelegere ce a fost susținută încă din 1957.

Doi docenți în domeniul fizicii, Hugh Everett III și John A. Wheeler, de la Universitatea Princeton, New Jersey, au fost primii care au susținut, în acel an 1957, în mod explicit, ipoteza existenței unor asemenea lumi ortogonale. Expresia **ortogonal** vrea să spună că diferența între aceste lumi stă în faptul că, raportate unele la altele, ele apar nu atât ca lumi cu dimensiuni în plus ori în minus (lungime, grosime, lățime) cât ca stări hiperfizice diferind prin numărul de rotații.

Universul fizic al celor trei dimensiuni poate fi gândit ca fiind consecința unei triple rotații. Dacă imaginăm ca materie primă rotația însăși, cele trei dimensiuni ale lumii fizice provin dintr-o lume inițială aparent non-dimensională, definită prin zero rotații. În fapt, lucrurile stau invers. Orice lume reală are trei dimensiuni, iar hiper-realitatea cuplată ei apare observatorului ca fiind cu două dimensiuni, cu una ori cu zero dimensiuni, pe măsură ce acest hiper-real este mai fin, tot mai greu observabil.

Din cauza legăturilor cu tot ce este viu aceste hiper-realități trebuie considerate **biocâmpuri**, spun cei doi profesori. În domeniul lor de referință ele sunt, pur și simplu, realități materiale tridimensionale.

Sucesiunea biocâmpurilor apare observatorului ca o carte cu paginile răsfirate, ca un evantai, în jurul unui ax care nu este altceva decât timpul. Prima pagină reprezintă universul nostru fizic, tridimensional. A doua, câmpul electromagnetic, care nouă ne pare, știm prea bine, bidimensional. A treia, câmpul bioplasmatic, unidimensional. A patra, având dimensionalitatea punctului, ar fi câmpul conștiinței. Celor patru pagini le urmează un număr necunoscut de „stări relative” pe care nu le mai putem descrie în acest limbaj al dimensiunilor.

Un obiect „material” tridimensional din biocâmpul bioplasmatic, aflat la doi „pași” depărtare de realul fizic, îi apare observatorului, aflat în interiorul tridimensionalității din lumea fizică, ca o realitate unidimensională. Același observator va percepe obiectele aflate la trei „pași” depărtare ca fiind non-dimensionale.

Acești „pași” trebuie imaginați mai degrabă ca „piruete”, ca rotații, ca înfășurări, ar spune David Bohme.

Schema celor patru plus n pagini a căror axă este timpul datează așadar din 1957. Ea vorbește în chip explicit despre faptul că lumea fizică (minerală) este cuplată cu una electromagnetică, apoi cu una bioplasmatică și, în fine, cu un biocâmp al conștiinței.

Corpul fizic al omului stă, așadar, în centrul „universurilor paralele”, care, cuplate fiind, ar trebui să fie denumite mai degrabă „secante”. Iar în centrul corpului fizic al omului stă, biocâmpul conștiinței.

O asemenea schemă este însă mult mai veche decât anul 1957. Este mai veche și decât fizica cuantică ale cărei succese și provocări au făcut posibilă schema din 1957.

Schema corpului fizic al omului cuplat altor corpuri hiperfizice (realități materiale de consistență inobservabilă simțurilor ori instrumentelor de măsurare ale științei clasice) este dezvoltată pe larg într-o cosmogonie ale cărei prime formulări publice le dă, la finele veacului trecut, așa numita știință teosofică, elaborată de cineva care semnează Blavatsky, o elevă a maestrilor din Orient. Un asemenea maestru, care semnează C. Jinarajadasa, a scris o carte intitulată „Evoluția ocultă a umanității”. Ea este tradusă în românește după 1990, la Editura Herald (fără indicația anului de apariție). Dar cea mai completă dezvoltare a schemei universurilor secante se află în lucrarea intitulată **Cosmogonia rozicruciană** semnată de Max Heindel. În românește, apare în 1996, fără indicația vreunei edituri. Prima ediție a fost publicată în SUA, în 1973. Ediția românească are 584 de pagini.

În 1992 apărea, la Arad, la Editura Concordia, sub semnătura lui Ioan T. Ilea, o lucrare intitulată **Spirit și materie**. L-am cunoscut pe autor. Este un inginer pensionar. Singurele sale surse de informare au fost

lucrările de popularizare. N-a citit nici unul din titlurile mai sus pomenite și nici nu are cunoștințe despre ipoteza Everett - Wheeler. Ei bine, pe o cale de mâna a treia și a patra, Ioan T. Ilea a ajuns să formuleze un model cosmologic care are în miezul său schema universurilor secante al căror centru este corpul fizic uman și conștiința.

„Miracolul” de la Arad se explică prin ceea ce s-a numit în secolul romantic spiritul timpului. Plutește în aerul spiritual al vremii noastre o întrebare de natură cosmologică mai complexă și decât aceea căreia i s-a răspuns prin ipoteza Kant-Laplace, mai complexă decât cea la care a răspuns teoria Big-Bangului. O întrebare care cere răspunsului să dea seamă de enigmaticele psi: telepatie, telekinezie, precogniție, retrocogniție, percepții extrasenzoriale, materializări etc.

Miracolul adevărat pare a sta în faptul că acest răspuns există încă din vremea când întrebarea despre enigmaticele psi nu plutea în aerul timpului. Dar nu este vorba nici de această dată de un miracol ci de reînnoirea unei tradiții. Cercetarea naturii care a urmat momentului când științele experimentale pozitive au preluat instituția onorabilității academice s-a dezvoltat într-o direcție pur materialistă. După succesele cuanticii, mai ales în consecința dublei naturi a particulelor elementare (undă-corpul) și a teoriei indeterminării, s-a ajuns din nou în pragul unei fizici spiritualiste.

Celebrul Stephen Hawking își ține lecția de deschidere a cursurilor sale de la Cambridge cu o profecție: se încheie cu ciclul fizicii teoretice de tip materialist, începe ciclul unei fizici a conștiinței.

David Bohme a invitat la seminariile sale de fizică teoretică maestrul spiritual din Orient. Acolo, în Orient, părea a se găsi firul tradițional al fizicii obiectelor de conștiință.

În acest moment, cercetarea fizică a enigmatelor psi a ieșit de sub restricția top-secret care a fost dominantă în ultimele decenii. Rațiunile strategico-militare au fost învinse de curiozitatea naturală a oamenilor de știință, iar spiritul timpului lucrează, azi, în pură transparență.

S-a spus că secolul al XXI-lea va fi mistic ori nu va fi deloc. Devine tot mai limpede ce putem înțelege din această profecție semi-reușită: secolele următoare vor fi dominate de fizica spiritualistă, adică de o știință nouă care va lega laolaltă fizica, biologia, psihologia, cosmologia și religia. Nu este altceva decât programul rozicrucian, așa cum fusese el făcut public, la Paris, în 1614, în manifestele intitulate **Pentru o reformă a lumii**.

BALCONUL PRĂBUȘIRII

„Scriind, simt că trăiesc și într-adevăr gândul morții inevitabile își diminuează puterea de a-mi îngrozi conștiința, care îmi șoptește: mii de oameni mor pe pământ chiar în aceste clipe, oameni umili, dar și oameni mari; nu se poate spune că n-ai trăit din plin treizeci și cinci de ani, alții au murit mult mai tineri, nu trebuie să accepți să trăiești oricum”... Cititorii vechi, cei care „făceau coadă” în jurul librăriilor din centrul Bucureștiului (au făcut, vreau să spun) când a apărut „Cel mai iubit dintre pământeni” și s-a aflat că Marin Preda a murit la Mogoșoaia, recunosc începând lungii lui spovedanii. De ce-mi amintesc de această moarte a lui Preda tocmai acum, când bucureștenii se adună (sau sunt adunați) în Piața din fața Comitetului Central? Pentru că toate morțile ciudate ce băntuiau ca o molimă răbind rândurile scriitorilor în ultimii ani, îmi vin toate în minte: Marcea, aruncat sub gheața lacului Herăstrău, găsit lângă stăvilari; Oprea, ucis în cada băii, prin gazare; Grigore Hagiu și soția lui, gazați în casă; Nicolae Velea, găsit înghețat în zăpadă, lângă Casa Scânteii, cu fața mutilată; la acestea se mai adaugă și moartea „ciudată” a poetului Mazilescu și a atâtor alora de prin provincie, încât lumea și începuse să se întrebe: „Ce au, domnule!? Ce i-o fi apucat pe scriitorii ăștia de mor pe capete, în ultima vreme! Nu le mai priește răsfațul cu care-i răsfăța Ceaușescu!”

Toți morții ăștia erau acum în Piață. Să mă fi dus acolo, i-aș fi (re)găsit printre manifestații. Nu-mi plăcea însă să mă amestec în mulțimea adunată „să aplaude”. Scriitorul, oricât de neînsemnat ar fi, din instinct, se ferește „de turmă”. Mai ales când „turma” e rânduită de lupi. Scriitorul, prin definiție, e un individualist, un prizonier al propriei lui conștiințe ulcerate. (Și-ncă ce „ulcer” aveam cu toții atunci! Un „ulcer bine perforat”, „de marele vraci”, gata să dea în cancer.

Am sunat la ușa poetului Ion Laurian Postolache.

- Ce faci, maestre? Ești acasă!?

- Păi, unde-ai vrea să fii!?

- La miting.

- Eu la miting! Dă-l în mă-sa cu mitingul lui cu tot. Ce să caut eu acolo? Matale să te fi dus, că ești membru de partid. Eu nu sunt membru și, nefiind membru, sunt pentru contra. Vrei să-ți fac o cafea?

- Mi-ar prinde bine.

- Mai ales că eu fac cele mai bune cafele din București, nu? Te las atunci singur. Scuză-mă! N-ai decât să deschizi televizorul dacă vrei să-l vezi. De Timișoara ai aflat...

De-o săptămână știam ce știa toată lumea că se întâmplă acolo prin transmisiile de la Europa Liberă și Vocea Americii. Și mai știam, iarăși ce știa toată lumea dinainte de Timișoara: prietenul meu, Mircea Răceanu, diplomatul „cu clauza”, „cu americanii”, din ordinul lui Ceaușescu, furios pe americani pentru că îl amenințau „cu drepturile omului”, presându-l „că, dacă nu respectă drepturile omului” îi „retrag clauza”, și-a „denunțat-o” el singur - capra răioasă cu coada pe sus - dând, răzbunător, ordin să-l aresteze pe Răceanu ca pe singurul „lap ispășitor”, înainte de-a veni peste capul lui, al marelui dictator, explozia de la Paris a Interviuului poetului Mircea Dinescu, cu puțin înainte să explodeze în eter Scrisoarea celor patru! Mănescu, Răceanu, bătrânul, Grigore Răceanu, tatăl lui Mircea, Apostol și Brucan. (De fapt, după cele declarate în nenumărate rânduri ulterior la televizor de Brucan, din cei patru „evangheliști” rămânând pentru posteritate doar „Profetul” Silviu

al. i. ghilia

Brucan, cel cu Dămăroaia). Mai știam de niște comicării anticeaușiste comise cu fantezie și umor de studenții din Grozăvești, de manifestele misteroase care apăreau și dispăreau repede, vâdate de securiști; mai știam că Mircea Dinescu avea „domiciliu forțat”, Mioara Răceanu era urmărită pas cu pas de echipaje specializate-n filaj; Dan Deșliu, bătut în curtea restaurantului Uniunii Scriitorilor pentru că ieșise „cu farfuria cu microfonul”, casa doamnei Doina Cornea, de la Cluj, asaltată de marcante personalități diplomatice, care nu puteau pătrunde la ea din pricina vigenței revoluționare a „organelor abilitate” cu paza și ordinea patrioților români expuși contaminării cu virusul democrației occidentale; în fine se mai zvonea prin unele cercuri gazetărești și de arestarea grupului de la România Liberă (Petre Mihai Băcanu, Mihai Creangă și Uncu). De bietul inginer Ursu „cu jurnalul” lui, pe care nu l-au citit decât anchetatorii securiști, nu se știa nimic. (Ce-o fi scris acolo, nefericitul, atât de primejdios pentru ordinea de stat și liniștea lui Ceaușescu și a regimului, că torționarii și-au pierdut controlul și l-au scos cu picioarele înainte din umaniterista instituție?)

De crima asta, ca de multe altele, câte s-au putut afla din dosarele secrete ale securității, s-a aflat după ce cuplul Ceaușescu a sfârșit-o cum a sfârșit-o închizând cercul blestemat al satanismului crimei, și Gică Popa, care i-a „judecat pe dictatori” și a pronunțat sentința de condamnare la moarte a lui Răceanu, s-a sinucis sau a fost ajutat „să tacă pe veci”, tot de către niște „băieți miloși”, care-l scuteau, astfel, de crizele de nervi sau de muștrările de conștiință, pe care le-o fi avut.

Am deschis televizorul și am prins momentul retragerii de la balcon. Mulțimea docilă și

disciplinată (de frică) îl huiduia. Nu mi-a venit să cred. Puterea balconului cădea în stradă. Omul care dominase de la acel balcon al puterii, din ce în ce mai absolut, voințele tuturor (tuturilor), dominase evenimente și se credea predestinat să direcționeze dictând și viitorul, se retrăgea cu lașitatea unui bătrân neputincios, depășit de realitatea atât de incredibilă în disfuncționalitatea ei, că nu se mai putea salva decât prin fugă. Cum groaza îi cuprinsese pe toți paralizându-le inițiativa, pe care, oricum, prin dresaj îndelungat, n-o aveau decât în măsura în care li se sugera tot de către cel care gândea și acționa (în numele poporului) pentru ei toți, încât, acum nu s-a mai găsit un Macovescu sau Puțuri, să preia inițiativa salvării ca la ultimul Congres, ținut cu puțin timp în urmă, când sala, debusolată de discursul lui Părvulescu (pe care apucase, în virtutea obișnuinței, să-l și aplaude la început) s-a dezmeticit. Se pare că, totuși, Popescu Dumitru a fost acela care a încercat să-l îmbărbăteze. A avut curajul dat de spaima care dărdăia și-n el, să se apropie de „Cărmaci”, cum stătea boțit grămadă lângă tovarășa de viață care găfăia lângă el fără să poată vorbi, bolborosind înjurături isterice. Aplecându-se din înălțimea megalomaniei lui, marle Popescu l-a apucat de umeri, zguduindu-l să-l trezească și să-i insuflă curaj: „Ați trecut dumneavoastră printr-o situații mai grele! Vorbiți-le!” Scena s-a repetat DECISIV și a doua zi dimineața. Masele care-l aclamau, îl huiduiau acum c-o ferocitate că l-a îngrozit pe tiran, a urcat în heliicopter (sfătuit de Victoraș) și a fugit. În mintea lui, blocată devastator de groază și furie neputincioasă, nu era decât ideea trădării care-i lumina și mai orbitor prăpastia în care se arunca.

- Nemaiauzit și nemaivăzut, îi spun maestrului Postolache de cum îl văd intrând pe ușă cu cafelele aburinde. Lumea nu l-a lăsat pe Ceaușescu să-și țină discursul.

- Efectul Timișoarei. Crezi că ăsta-i începutul sfârșitului?

- „Poporul meu”, care l-a răsfătat cu aplauze și ovații, a început să-l mârâie. Să-l huiduiască.

- Și geniul de la Scornicești ce-a făcut?

- S-a retras îngrozit de la balcon. Gloata cel încărca de energie transformându-l în supraomul providențial, guvernând prezentul și viitorul României și al lumii întregi, investit cu o misiune universală, își retrăgea dintr-o dată adulația și-l lăsa suspendat pe marginea prăpastiei pe care el singur și-a săpat-o.

- Cu ajutorul ei. Lopată cu lopată, hârleț cu hârleț, ea i-a făcut groapă împrejur și-l trage după ea în groapă și pe el.

- Curios, cum ea cumulează mai mult decât el, ura generală.

- Nu-i nimic curios. E foarte firesc. Dacă el a fost iubit la început și milioane de oameni și-au pus nădejdea în el, ea a atras disprețul și ura mulțimii de la început. Din primele momente când a început să se cațere pe umerii lui. Mare scorpie. L-a făcut din om, neom. Fatalitatea destinului, femeia asta incultă, necioplită, ambițioasă și rea. L-a goliț. L-a stors de tot ce era omenesc în el.

- Dacă era ceva omenesc și-n el! Popescu Dumnezeu, care i-a fost sfetnic devotat și care și-a pus toată inteligența, energia și talentul, dăltuind statuia himerei, urcându-l pe un soclu atât de înalt să fie văzut de departe și de aproape în toată istoria, scriitorul, dintre toți scribii, care l-a cunoscut și intuit cel mai bine, orgolios și el pe măsura celui lalt, zice că la noi se comite o greșală „în legătură cu problema cultului personalității”. Nu elogiile pe care i le-a adus el și toți ceilalți, poezii și ziaristi în cor, nu mai spun de actori. Vax. Nimic! Și are sigur dreptate, indiscutabil. Elogiile publice în plene, congrese, împrejurări festive și presa care era plină de el și de ea, toate aceste osanale „constituiau floare la ureche” zice marele constructor al cultului. „Se uita prin

ziare, își vedea numele, parcurea frazele elogiatoare: nu-l încântau. Pentru el esențial era delirul de masă, osanaua milioanelor, adeziunea colectivelor supraentuziasmate, vuietul mitingurilor din piețele publice, marile ciorchine de muncitori cu brațele întinse tremurând să-l atingă, culorile vii întinse pe kilometri, scandările din sute de mii de piepturi. A construit ca un arhitect lucid și metodic complicatul cadru al delirului colectiv”.

- Îl cred. Probabil de asta s-a și dispensat de serviciile sale, ale lui Popescu, mărirea sa nesătulul, sassistit de intelectualismul rafinat și ostentativ condescendent al Secretarului poet și viitor romancier.

- Și nu rău.

- Nu, nu. Deloc. Cum l-a zvrălit Ceaușescu din „turul de control” și l-a izolat la Fănică Gheorghiu, s-a pus omul pe scris și scrie din ce în ce mai bine, rafinându-și stilul și gândirea. El a formulat genial raportul dintre ea și șeful ei pe linie de stat, Dăscălescu, ea fiind Primviceprimministru: șefa șefului. Ea era șefa șefului. Cum era de fapt și șefa șefului cel mare. „Adevărata ei putere emana de la emanat!” și pentru „a face să funcționeze bine acest raport între ea și Ceaușescu și raportul între ea și ceilalți demnitari, i-a inoculat lui Ceaușescu o neîncredere profundă în toți colaboratorii. În acest sens a acționat ani de zile cu răbdare și o minuțiozitate de artizan asiatic”.

- Se zice că-n casa din Primăverii, în nopțile de insomnii bânuite de coșmaruri, singurul lucru care-l calmează și-l face să-și vină din nou în fire, gândind rolul lui mesianic de comunizare a lumii, este să asculte înregistrările cu ovațiile multimei care-i scandează numele: Ceaușescu-România, cinstea noastră și mândria! Se zice că ascultă și lătrăturile lui Hitler, întrerupte de torențele asurzitoare ale multimilor fanatizate. Îl fascinează, eliberându-l de ciuda de a nu fi el în fruntea unor state ca America sau URSS-ul, spre a-și împlini vocația de lider mondial. Imaginația delirantă, înfierbântată de orgolioasa ambiție nemăsurată, transpunea utopia revoluției mondiale a comunismului într-o totală exacerbare a dogmei. Actele lui efemere le voia veșnice și pentru sine își dorea o nemurire glorioasă asigurată prin decret prezidențial semnat de el.

Cum ecranul televizorului continua să rămână alb și bănuiam că mitingul „s-a spart”, mi-am băut cafeaua (sau nici nu mi-am băut-o, într-atât de nerăbdător de-a afla „ce s-a întâmplat” eram) și am plecat. Mă stăpânea regretul de-a nu fi fost acolo. Vechiul ziarist se redeștepta în mine. Mă simțeam neîmpăcat, ca și cum mă eschivasem de la o îndatorire. În minte îmi stăruia expresia feței dictatorului descumpusă nu numai de scleroză și bătrânețe, de ravagiile timpului și uzurii morale; insul ros de toate viciile și excesele puterii. Întepeneala spaimei îi dădea aerul acela ilariant, de buimăcită stupefacție: Ie-te, bă! nenorocirii ăștia! prăpădiții ăștia! gunoaiele astea! fire-ați ai dracului de jigodii! mă huiduiți? pe mine, bă! Dumnezeul vostru! Arăta ca un înecat și era cu atât mai coșmarească și ilariantă scena (imaginea), cu cât nimeni din preajma lui, nici „chiar ea”, nu schița gestul „să-i întindă o mână”, împietriți toți de groază, incapabili într-o situație ca aceea să-și depășească automatismele condiției de subordonare și disciplină ierarhică, prăbușindu-se o dată cu chintesența gândirii, voinței și comportării lor. Scena, în tâlcul ei, ascundea întreaga simbolistică a „epocii de aur”, despuată de aura mincinoasă, surprinsă de iminența prăbușirii în toată goli-ciunea satanei ei religii discreționare și fanatizante de subordonare oarbă a tuturor în fața voinței unui ins care-și asumase orgoliul de demiurg. Micul animal, viclan și laș, care ne-a pus zăbala la toți și ne-a făcut să mărâim unii la alții, suspicioși, îmbolnăviți de ura lui

furibundă, pânditoare, și de nevoia viscerei a poftei de-a ne ține în cușcă, și-a pierdut capul sub teribila amenințare a fatalității deznodământului care-l încolțea din toate părțile. Mi-a făcut o impresie stranie acea apariție și dispariție de coșmar, ca și cum însăși viața noastră întreagă, a câtorva generații, stoarsă de această himeră a ravagiilor satanicei dogme, ar fi apărut în tot tragismul decăderii și măreției sale mincinoase și s-ar fi șters de pe un ecran incomensurabil al timpului, măsurând în toate zădărniciile eforturilor și jertfelor noastre. Inutile. Izolați în propria noastră zbatere din cușcă, departe de marile magistrale aglomerate ale istoriei, ne-am chinat, silindu-ne viața, să hrănim o himeră nesățioasă și satanică, în foamea diformă de fiară crudă și viclană. Din același balcon care-i consfințise triumful, se prăbușea, încheind actul justiției al destinului. Ideea aceea de-a aduna din nou „poporul meu” și de-a „și-l face aliat” într-o pornire atât de criminală în răfuielele lui și ale ei cu Timișoara, cu evenimentele de acolo, lucrase în el ca o inspirație divină, zădărniciind scopurile satanice. Intuiam că „s-a întâmplat ceva” cu totul scăpat de sub control securității vigilente (dacă nu cumva chiar cu „concursul” ei), dar nu-mi puteam explica „ce anume” și nu mă puteam orienta nici după înfățișarea și expresia fețelor oamenilor de pe stradă care inundau bulevardul Ana Ipătescu și Piața Romană, în număr tot mai mare, venind dinspre Piața Amzei. Păreau scăpați cu toții dintr-un incendiu sau dintr-un cutremur. Unii, speriați, buimăciți, aducând aceeași stupeoare pe fețele și-n privirile lor rămase parcă de pe fața crispată și descumpusă a tovarășului, alții păreau a jubila dar își păstrau cu cea mai atentă încordare sentimentele ascunse. Cei mai mulți păreau a fi descumpăniți și enervați de starea aceea incontrollabilă pe care nu și-o puteau nici explica, nici exprima.

Păreau că-și țin răsuflarea, pășind somnambulic, temători să nu stârnească stihiiile ce pluteau împrejurul lor, sau din care abia reușiseră să se desprindă. Peste tot se simțea că atmosfera e saturată de o tensiune nervoasă gata să arunce orașul în aer. Încercam să intru în vorbă cu unul sau cu altul, dar nimeni nu se oprea, urmăriți ca de strigoi.

Nici un cunoscut. Nici un prieten. Lume străină. Foaia grăbită în toate părțile. Toți se grăbeau să scape de ceva, să ajungă undeva, unde să nu mai trebuiască să fie văzuți de ceilalți. Debandada străzii mă făcu prin ricoșeu să-mi vină în minte multimile încolonate disciplinat, cu pancarte și steaguri, întinse pe kilometri, cu portretele înălțate ca niște stindarde ale credinței și speranței, așteptând frisonate de lozinci incendiare, trecute din gură, în gură să ajungă în fața omului ce exorbita perfecțiunea însăși a dogmei. Acum, când omul fusese zguduit și amenințat cu dispariția din punctul lui intangibil din vârful piramidei Utopiei, amenințat să dispară în neant cu utopie cu tot, locuitorii Bucureștiului se întorceau ei înșiși buimăciți de-o victorie a unei bătălii ce li se părea de necrezut, speriați de niște consecințe pe care nu le puteau prevedea, semănând cu niște gropari întorși dintr-un cimitir din care fugiseră înainte de-a fi siliți să-și sape singuri gropile. Pancarte erau târate în urma lor ca niște lopeți și hârlețe. Aerul de panică pe care-l târau după ei mă făcea să pășesc temător și neliniștit, privind curios și îngrijorat în toate părțile ca și cum îngerul vieții și îngerul morții ar fi stat să-mi facă semne de undeva.

Un adevărat șoc l-am avut când, parcurgând Piața Romană pe lângă vechea clădire a Academiei comerciale, dinspre bulevardul Magheru, a năvălit în piață un grup de tineri frenetici, topăind ca pe un stadion festiv după câștigarea unui meci de campionat. „Olé! Olé!” strigau cu voci limpezi, exultând de bucurie: „Ceaușescu nu mai e!” Mărturi-

parodii

cezar baltag

Tu crezi...

(Lucefărul nr.2/1996)

Stau pe malul de vest al poeziei și mă bucur că stau proptit în baltag ca un cezar. Păzesc trupul fanteziei demoni străvezi din vis planetar încercă acțiunea „monadă”, dar eu îi văd și tip odihnit: „Madona-i în dud, în livadă!” De-aceea îmi caută numele în copaci ciocăntori din ou mai nou ieșite, șah nu cunosc și ce poți să le faci?..

Tu crezi că poezia-i pe sfârșite?

Lucian Perța

sesc că nu-mi venea să cred. Cum nu mai e!? Aud eu prost? Mi-au rămas, vuindu-mi în urechi, țipetele în amestec de isterie, spaimă și furie ale femeilor care izbucniseră ca o petardă sub balconul peste care se revărsa vocea răgușită a oratorului „tuturilor” românilor. Băieții, în blugi, geacă și trăsături alese, vizibil studențești, nobile aproape, mi s-au părut atunci și-n tot cursul serii aceleiași zile și al nopții (nopților) care a urmat, aureolate de marele curaj și miraculoasă exaltare care-i însuflețeau, cu figurile lor de copilandri, de adolescenți inteligenți, modelați de cultură, mi s-a părut că au ceva îngeresc în ființa lor, ca niște mesageri ai unei alte lumi, ai unei alte stări de spirit, în care libertatea de gândire și de expresie erau neîngrădite și demnitătea avea frumusețea umbrei Lui Dumnezeu. „Olé! Olé! Ceaușescu nu mai e!” Umplându-mă de un fel de misterioasă contemplație a absurdului posibil, a sublimului și extazului care-mi invadau necontrolat făptura, băieții aceia, atât de neverosimili în exaltarea lor, mă scoteau din mine însumi, într-un fel de margine a cuvintelor. Păreau de-a dreptul periculoși pentru urechile mele, obișnuite până la surzenie cu alte strigăte, cu alte sloganuri și înțelesuri ale limbajului de lemn presat peste mine, scăpați ca dintr-un balamuc, ieșiți din coșmarul care ne mai stăpânește, pe noi, ceilalți care ne ferim sperioși și suspicioși, crezându-ne pradă unei curse care ni se întinde. Cum... „nu mai e!”. Când e!? Dar ei știu bine ce strigă, intuiția lor țintește fără greș, profetind iminența ce stă să se petreacă atât de aproape de noi că n-o putem vedea.

Ajuns acasă am început să scriu, închizându-mă în „pustnicia mea” cum îmi plăcea să spun, între tablourile pictate de mine cu gândul că niciodată n-o să ajung să le scot dintre acești pereți spre a le vedea și altă lume decât puținii și rarii mei prieteni care-mi treceau pragul, pentru că traduceau stările mele de extaz mistic și rugăciune, repudiate prin definiție de climatul ateist, atât de agresiv, instaurat tot mai acerb cu trecerea timpului și paranoizarea regimului. A regimului și a societății. Ere chiar o nebunie că le putem picta. Ce stări de spirit! Cu ce emoții le încărcasem, pipăind cu dorința mea de pătrundere marginile misterului, ale sacrului izgonit din stradă și amenințat cu dispariția și din sufletele noastre! Din sufletul meu, mort pentru cer, și care învia încet, încet, ca prin minune, o dată cu acordurile cromatice și băjbâielile stângace ale mâinii, nedepriște cu miracolul și contururile

Continuare în pagina 10

liniilor sale în veci necuprinse, dezlegate tuturor promisiunilor. Stors de visele și coșmarurile ce mă țineau prizonier sclaviei teluricului și mă aruncau dezmarginat sublimului înălțării din Piramidă (și prin Piramidă), epuizat fizic și mistuit mental, mă regeneram spiritual regăsindu-mă lângă paleta încărcată de culori ca un copil dornic de joacă, într-o grădină fermecată -, plină de flori și păsări, așteptându-l pe Marele Nevăzut care a scris și pictat frumusețea lumii și a făcut-o

funcțională. Pictura îmi încălzea rezervoarele, mă energiza pentru scris.

Subconștientul meu plesnea jubilând prin cuvinte, odihnindu-se în voluptățile picturii; miraj misterios, care-și iese din sine spre a intra în zori zămislirii altui miraj, născător, la rândul-i, de miraje. Cineva a mai rătăcit prin acest desiș născător de hățișuri, îmi șoptea misterul la ureche. Cineva chiar din tine s-a mai înfruptat din aceste delicii, pictându-mă prin cuvinte. Îndrăznește!

Timișoara, cu domiciliu obligatoriu.

*

Orizont își încetează apariția, înlocuit de săptămânalul cu același nume; Lillin a publicat circa 200 de studii privind literatura secolului XX. Foarte inegale, studiile împlinesc o funcție importantă: aceea de a așeza alături problemele scriitorilor români, germani, maghiari, sârbi din Timișoara. Lillin îi citește în original, participă la cenele lor. Se plimbă lejer prin aceste literaturi, așa cum lejer se plimbase, în anii treizeci, prin istoria Operei și a Operei. E consilierul, e sfetnicul de taină al lui Virgil Birou, Liebhardt, Franyo, Endre Karoly, Vladimir Ciocov. Știe totul despre ei, așa cum știe totul despre istoria acestei părți a Europei. Scrie, primul sau printre primii în România, despre marii scriitori ai Europei Centrale. Îi analizează în studii stufoase, unele inutilizabile prin extravaganța trimerilor (sunt convocate modele sanscrite, egiptene, ebraice ș.a.m.d), altele pline de intuiții rarissime.

Cred că puțini autori au exprimat, precum Lillin, provincia Europei Centrale. Cred că, o dată cu moartea lui, un capitol al culturii agonice a Imperiului se încheie.

Deci în lunarul **Orizont** Andrei A. Lillin publică sute de studii despre cele șase culturi din Banat, consacrate atât literaturii Imperiului cât și lui Eminescu, Blaga, Lovinescu, Bacovia, Mircea Eliade. Alături de el va publica fosta studentă (și „pușcăriașă”) Alexandra Indrieș, soția lui.

E în război cu universitarii locului, așa cum, din când în când, declanșează ofensive surprinzătoare asupra unui autor, a unei idei, a unei direcții. E imprezvizibil în atitudinile-i tranșante, categorice, radicale. În 1972, la restructurarea revistei **Orizont**, refuză un nou dialog cu serviciul de cadre și se pensionează. Din 1972 până în 1985, când moare, scrie mii de pagini de proză, de eseistică, de filosofia culturii. Dintre acestea apar postum **Mitul Marelui Vânător** (1986), **Der Maskenhändler Goldkopf** (1987) și **Jodokus oder Sintflut** (1988). Ultimele două sunt cărțile orașului natal, Biserica Albă. Am putea să așezăm aceste cărți lângă **Regatul celor două Sicilii** de Kusniewicz. Scriitorul polonez evoca orașul din unghiul de vedere al imaturității - prima zi de război era citită de tânărul ofițer incapabil să trăiască realitatea acestei lumi -, al doilea evocă orașul prin ochii copilului care presimte schimbările. Am putea să citim cele două romane într-o succesiune de maximă expresivitate: aristocrația rusă, care ajunge la Biserica Albă într-un tragic exil, se instalează în clădirile regimentului 41, cele părăsire de personajele lui Kusniewicz. Remarcabilă e descrierea „marilor familii” din acest oraș al răscruțurilor. Între celebrii locului se numără și un cărturar ilustru, Böhm, autor de istorii unice. În trecere este evocată familia Liliov, întemeietora, în spațiul bulgar, a unei tradiții umaniste. Întâlnirea lui Liliov-tatăl cu aristocrația rusă e o adevărată regăsire. Tatăl este un privilegiat al locului; iar tânărul Lillin, descendentul unui neam ales, aflat într-un exil perpetuu.

Putem citi cele două romane ca pe o autobiografie simbolică. Dincolo de nivelul documentar, important, apare unul simbolic, consacrat carnavalului, măștilor și, mai ales, artistului care confecționează măști. Tema rădăcinilor, a artistului dezmoștenit, l-a preocupat mereu pe Lillin. În roman se dă de înțeles că Liliovii erau catolici, precum bulgarii ajunși în Banat odinioară, în vremile Mariei Tereza. Mama părea că aparține bogumililor. Lillin a scris și a trăit toată viața ca un eretic.

Își vor găsi cele două cărți ale lui Lillin - **Lamento-ul Ariadnei** și **Mitul Marelui Vânător** comentatorii? Erudite până peste

Europa centrală văzută din Timișoara (III)

DESPRE ANDREI A. LILLIN, CU IUBIRE

de CORNEL UNGUREANU

Nici unul dintre orașele literaturii provinciale nu mi se pare atât de spectaculos ca Biserica Albă. În Biserica Albă (Bela Crkva, Weisskairchen, Feher templom) își stabilește cartierul general Claudio Magris atunci când își propune să dea o raită prin ținuturile pe care Dunărea le definește mai bine, chiar mai bine decât pe cele așezate pe malul fluviului.

N e aflăm, prin urmare, într-un oraș care poate observa mai bine decât altele structurile provinciale ale lumii vechi. Biserica Albă a fost scoasă în afara căilor importante după 1918, atunci când granițele au împins-o într-o margine definitivă. Autorul e găzduit de **Tușa Anka**; capitolul al șaptelea al **Danubius**-ului poartă numele năzdrăvanei mătuși. Ea le știe pe toate, ea lămurește o seamă dintre misterele locului. E ghid, e prezentă proteguitoare, e martor de încredere. Când nu e ea, apar alți martori de încredere. Capitolul al 19-lea al secțiunii, intitulat **Un stalinist wertherian** e consacrat unui scriitor originar din Biserica Albă, Andreas A. Lillin. „Ultimul - probabil - scriitor german din Bela Crkva, Andreas A. Lillin, a murit în urmă cu câteva luni. Stalinist convins, el era, bineînțeles, un narator epicizat, un elasic exponent al realismului socialist”. Instanța lămuritoare în cazul Lillin este Joachim Wittstock care nuanțează: „Ca mulți alți păzitori rigizi ai unui adevăr imuabil. Andreas A. Lillin - îmi spune Joachim Wittstock - în mod intim era fragil și sensibil, un fel de Werther stalinist, un suflet frumos care-și căuta adăpost de propria vulnerabilitate sentimentală în blindajul unei credințe de neclintit. Suferea, ca mai toți, de lumea care se schimbă, de adevărurile care trec, de chipurile iubite care se înstrăinează, de nenumărata pierdere a lucrurilor; căuta să-i impună indistinței și fugacei mișunări a existenței un chip încremenit, o ordine liniștitoare. Cu cât lumea din jurul său se schimba și-i devenea străină, cu atât el se izola într-o îndărătnică solitudine, patetică și dureroasă, chiar dacă aparent rigidă și inflexibilă”.

Și, scrie Magris în chip de necrolog: „Lillin a murit izolat și uitat, pietricică minimă din acel mozaic care reprezintă germanismul agonizant din Banat”.

Nimic nu se adaugă capitolului în ediția apărută în 1994 la **Univers**. Portretul, pe cât de funcțional în această carte care trebuia să prezinte și un lider infam, exponent totuși al literaturii agonice a Imperiului, e pe atât de

nedrept. Andreas A. Lillin, într-adevăr un suflet fragil, exprima o sensibilitate agonice. Trebuia să fie critic muzical și, într-o perioadă fastă a tinereții sale, a făcut critică muzicală. Înainte de a fi prozator și comentator de literatură, a fost un excelent degustător de muzică. **Lamento-ul Ariadnei** (Ed. Facla, 1983) sau **Mitul marelui vânător** (Ed. Facla, 1986) sunt tentative de sinteză având în centrul lor drama muzicală. La Cluj, student la litere și filosofie, era considerat ca un viitor cronicar muzical: colaborările sale la **Gând românesc**, **Pagini literare** pun în valoare o reală erudiție și un limbaj nuanțat. Serie, evident, în românește. În timpul războiului îl descoperim la Timișoara. Colaborează atât la zărele românești cât și la cele de limbă germană. După război apare pe listele celor care, membri ai grupului etnic german, ar merita represiile puterii. Nu numai că scapă, dar îl descoperim lider al revistei **Banater Schriftum** și șef al secției germane de la ESPIA. Într-o vreme în care nemții abia își mai trăgeau sufletul, vânați fiind cu nădejde de cei care câștigaseră războiul, Lillin e lider german. În 1956 îi apare romanul proletcultist **Jetzt, da Korn ist gemahlen - Acum, când grâul s-a măcinat**. Fără îndoială, caricaturile celor care trecuseră prin „grupul etnic german” au fost puse pe seama obedienței lui Lillin față de regim. Ar trebui să adăugăm că, la rândul lui, Lillin avea de plătit polițe celor care, în anii patruzeci, îl umiliseră. Jumătate bulgar, cu ascendență sârbească, Lillin nu va fi niciodată suficient de german, de sârb, de român pentru naționalistii diverselor tabere. În 1956, anul nefericitului roman, ia apărarea studenților rebeli, în 1957 se căsătorește cu Alexandra Indrieș, condamnată cu lotul Goma O dată cu căsătoria, cariera suitoare a lui Lillin ia sfârșit. Omul e expedit la Timișoara, la **Scrisul bănațean**, ca simplu redactor. A fost vorba de o vulnerabilitate sentimentală? S-a sinucis stalinistul o dată cu apariția frumoasei studente? Lucrurile nu pot fi atât de frumos puse în pagină. Putem considera că la **Scrisul bănațean** Lillin e pe linie moartă. Iar la

marginile admise, dezordonate, emfatic, ele angajează analize profunde dedicate culturii europene. Muzica agonică a Imperiului e ascultată din nou, de data aceasta de un autor care are în față partiturile scrise de Goethe și Nietzsche, dar și de tragicii greci. Neobișnuita erudiție a lui Andrei A. Lillin ne poartă nu în universul Biedermeyer al provinciei, ci în jungla provinciei, în depărtările în care radioul - marea descoperire a copilăriei lui Lillin - putea aduce Inima lumii. Tracia lui Milo Dor poate fi regăsită în opera lui Lillin.

În totul, scriitorul aparține unui timp al schimbării.

Să zicem, cu Wittstock: e un Werther al anilor '50.

Cu sublinierea că noi nu încercăm cu conotații rele această sintagmă.

* Un punct de plecare în analiza ultimelor cărți ale

lui Lillin ar fi **Nota asupra ediției** scrisă de Alexandra Indrieș la **Mitul Marelui Vânător**: „Aceasta este lucrarea la care autorul Andrei A. Lillin ținea cel mai mult. Este rodul unor preocupări de o viață. **Mitul Marelui Vânător** a fost, dacă mi se permite să mă exprim astfel, mitul personal (în sensul lui Charles Mauron, evident) al autorului. Protagonistii scenariului originar: Marele Vânător, Mama, Femeia, Micul Urs și Marle Urs, alcătuiesc un careu ce se înscrie între necesitatea imediată a vieții și valoarea supremă, libertatea. Schema aceasta constituie o permanență a existenței practice și spirituale, omenirea apropiindu-se și îndepărtându-se pe rând de ea... (...)

Volumul de față se înscrie în aceeași arie de preocupări cu **Lamento-ul Ariadnei**,... pe care îl completează atât prin relevarea unor aspecte noi din istoria dramei muzicale ca operă de artă totală, cât mai ales prin aprofundarea ipostazei de **Mare Vânător** a lui Theseus”.

poezii din volumul **Liber prea liber**: Monica Pillat Lăsând-o de-o parte pe Blandiana de la care de fapt pleacă toată poezia feminin-filosofică de bună calitate, Donca Teodorescu își descoperă o surprinzătoare înrudire cu Monica Pillat, o altă remarcabilă „desuetă” care, fără a fi prea mult curtată de glorie, a reușit în schimb să officieze același ritual al poeziei meditative prin care a așezat rostirea în adevărul ei temei.

„Cel care se întreabă ce este poezia îi vede pierderea după cum cel care se întreabă ce este lumea îi vede agonia dar și mai zadarnic se întreabă cel ce se întreabă ce este toamna pentru că toamna urcă de-a dreptul în cerul abstract al minții și nu mai coboară niciodată la fel pentru că toate pot fi văzute numai o singură dată”. Acest ultim poem din carte este ca o sumă, ca o pecetluire, ca o adevărată încheiere și închinare înainte ca ultima copertă să cadă cu un sunet greu la sfârșitul lecturii.

Păreră mea este că dacă ai scris sincer asemenea rânduri nu mai trebuie să-ți faci nici un fel de griji. Sunt, se știe, cuvinte care ne mântuie dacă au fost rostite atunci când le-a fost lor sorocul și dacă au avut acoperirea spirituală necesară pentru a le face să strălucească. Căci, fără îndoială, aceleași cuvinte pe care le-am citat mai sus, ar suna sterp în cazul în care le-ar lipsi acoperirea respectivă. Cum să descoperi atunci această acoperire? Cum să-ți dai seama că ea există și nu este vorba doar de un simplu truc? Bineînțeles, aceste întrebări sunt hotărâtoare și de neocolit, dar pentru un cititor de poezie care vede poezia dincolo de faptul de limbă, **descoperirea acoperirii, dezvoltarea învățării** reprezintă însuși rostul lecturii pe care a făcut-o.

Donca Teodorescu debutează destul de târziu, ceea ce confirmă că poezia aceasta nu intră în categoria unei expresii a vârstei, ci adună gânduri, rugăciuni, adună tot ceea ce până la urmă ne formează viața indiferent de vârstă am avea, indiferent cât am trăit și cât am mai avea de trăit. Desigur, acest gen de poezie cu o funcție ontologică e tot mai greu de găsit în zilele noastre. Dar el demonstrează că poetul, până la urmă, e o ființă care merge pe contul său, sperând ca la capătul drumului să întâlnească un semn care poate fi iertarea, lumina, învierea.

Mi-aduc aminte de o observație a Blandianei inclusă în ultimul ei volum antologic, apărut la editura Du Style. Sunt două feluri de scriitori, spune marea poetă, aceia care se joacă permanent cu limba, o provoacă, născocesc cuvinte, care flotează la acest nivel al limbajului, și ceilalți care sunt atât de preocupati de ceea ce se întâmplă cu ei înșiși, ce se întâmplă în nevăzutul din ei, încât pur și simplu nici nu-și mai dau seama că scriu și că, vrând-nevrând, trebuie să-și facă datoria de scriitori. Opera lor atunci nu mai este o folosire și o exploatare a limbii, ci tocmai un exercițiu dificil de-a renunța la limbă, de-a se despărți de ea. Desigur, cei câștigați, cei premiați fac parte din prima categorie, nici nu s-ar putea altfel, numai că cei din a doua categorie, în suferința lor de a nu fi observați, de-a fi desconsiderați, pot, pe un alt plan, să câștige mult, mai mult să fie adevărații biruitori într-o împărăție unde adevărul și singurul suveran este tăcerea.

Poezia Doncăi Teodorescu o include pe autoare în această din urmă categorie

*) Donca Teodorescu, **Liber prea liber**, ed. Cartea Românească, 1996

— stop cadru —

LIBERTATEA ORIENTATĂ

de DAN STANCA

Sunt multe debuturi, mai ales în poezie, care sunt trecute cu vederea fie datorită numărului lor prea mare, fie datorită comodității receptorilor care nu mai au răbdarea și bunătatea de a se apleca asupra unui nume nou. Dar orice debut ar trebui să reprezinte o sărbătoare autentică. El nu este cătuși de puțin expresia unei imposturi, a unei aroganțe individualiste, el este o ieșire din neant pentru a sensibiliza neantul. Debutul ca primă voce, ca bucurie a nașterii, trebuie să ne impresioneze și, în consecință, trebuie să vedem în el datele primordialității.

Am citit astfel o carte de debut în poezie apărută la editura **Cartea Românească**. Ea are, din fericire, toate caracteristicile unei asemenea sărbători. Ea nu se aliniază curentelor, modelor, ea este de sine stătătoare, încercând să recupereze o fibră rilkeană a lirismului, prea puțin pășându-i de obiecțiile care s-ar putea formula în acest sens. Există, astfel, o **noblețe a desuetudinii** pe care o prefer de o mie de ori mai mult oricărei tendințe „de-a fi la zi” cu maniera stilistică. **Cartea Liber prea liber** semnată de Donca Teodorescu poartă această pecete a nobleței, această calitate a atemporalității, această liniște prin care sfidează prezentul cu toate cerințele sale și plutește într-un spațiu senin unde nu există concurență, nu există vanități, nu există nici un pic de bruijă ce ar putea să afecteze mesajul și sonoritatea poeziei.

Volumul are două părți. Prima - **Liber prea liber**, a doua, în contrast cu prima, **Posesie**. Aceste părți nu sunt întâmplător dispuse în acest fel. Ele vor să se completeze, vor să ne explice că nu există libertate în afara unei minime posesiuni și apartenențe, după cum nu poate exista proprietate în absența

unei minime libertăți. Libertatea împreună cu posesiunea nasc, de fapt, un copil pe care l-aș putea numi **libertatea orientată**.

E bine să nu știi nimic de un autor, să-l privești așadar în lumina anonimatului și de asemenea să-i privești cartea ca pe un obiect natural, nesubordonat creatorului, așa cum e marea sau muntele. În acest fel m-am apropiat de cartea Doncăi Teodorescu, trăind bucuria unei lecturi care era făcută de dragul lecturii și nu se raporta la nici o informație prealabilă.

„Toate au nume îndoielnice/din când în când totul ațipește sau e doar o părere/în vis ce nume poartă toate?/ numai noi dormim adormindu-le?” Există o candoare în această poezie pe care așa-zișii exigenți ar eticheta-o imediat ca fiind nepricepere, lipsă de talent, dar care împlineste în nevăzut un ritual al rostirii și al meditației net superioare tuturor acrobațiilor stilistice pe care poeții moderni le practică în neștiința vocației lor. Dacă există o asemenea vocație! Un singur nume din poezia română contemporană ar trebui alăturat acestei

UN POSIBIL MODEL AL LUI

Pe la sfârșitul anilor 60 s-a întâmplat să mă apropii și să am unele întâlniri cu un bărbat binecunoscut în societatea bucureșteană interbelică, un ins care făcuse să se vorbească de el, pentru că aparținea lumii hipodroamelor, a industriei și, mai de mult, a mondenității. Se numea Ioan D. Pațac și avea pe atunci peste șaiszeci de ani, pe care-i susporta foarte bine; era un bărbat (încă) elegant, cu o ținută remarcabilă, cu maniere politicoase, cu o rezervă datorată bunei creșteri și exercițiului lumii. Fusese pe vremea „burgheziei” proprietarul unei foarte repute fabrici de mezeluri, pe care cred că o moștenise de la tatăl său; bunicul patern fiind la rândul său cunoscut pentru că avusese o grădiniță-restaurant și mulți spun că termenul „pațachină” vine de la fetele foarte vioaie și colorate care serveau pe clienți. (În realitate, termenul acesta e mult mai vechi, poate doar întâi o impresie, căci el însemnează la propriu o plantă destul de comună). Domnul Pațac al meu, căruia i se spunea Puiu de către prieteni, descindea așadar dintr-o familie venită din spațiul germanic, poate ceh, prin veacul trecut; păstrase din această ascendență un aer întrucâtva exotic, era blond, cu un fizic plăcut, cu maniere puțin diferite de ale noastre.

Nu l-am întâlnit de mai mult de trei ori în viața mea, dar fratele meu se vedea cu el frecvent, uneori aflându-se de față și un alt nostalgic al turfului, inginerul N. Tetorian, cu care evocau vremurile de altădată, iremediabil apuse. Puiu Pațac, în seara în care eu am avut convorbirea pe care vreau s-o povestesc, era puțin trecut de vârsta pensionării, dar era reangajat într-o anumită formă, fiind, așa cum se poate bănuși în cazul unui om de categoria lui socială, în mari dificultăți materiale. La această întrevvedere, care a fost ultima dintre noi, Puiu Pațac m-a întrebat la un moment dat pe neașteptate:

- Domnule G., am auzit că ești un mare admirator al lui Camil Petrescu, că l-ai cunoscut, că ai scris despre el!...

- Da, întrucâtva... De cunoscut nu l-am cunoscut propriu-zis, l-am întâlnit doar de câteva ori, i-am răspuns eu.

- Eu l-am cunoscut, am fost chiar prietenii într-o vreme. Era un băiat drăguț, nu?

- De, știu eu ce să zic? am făcut eu mirat că lui Camil Petrescu i se pot da asemenea calificative. Eram însă un mare admirator al scriitorului, așa că am ciulit numaidecât urechile la informațiile ce mi s-ar fi putut da.

Și, într-adevăr, interlocutorul meu mi-a povestit o serie de lucruri interesante. Îl cunoscuse pe autorul **Ultimei nopți...** prin surul anului nașterii mele, 1930. Se întâlniseră în multe locuri, dar la mare se apropiaseră unul de altul cel mai mult. Camil frecventa localitatea Tekirghiol, unde urma o cură pentru niște „reumatisme” de care suferea ca urmare a anilor primite în timpul războiului.

- Era un om curios; stătea toată ziua în casă și ieșea numai seara, dar nu pe plajă, ci la plimbări prin restaurante, pe care le făceam împreună. Eu aveam pe atunci o mașină sport

(și mi-a spus marca de maximă reputație în acei ani) și zburam de colo până colo, de la Eforie la Constanța și de la Carmen-Silva până la Balic. Camil era un camarad foarte simpatic, un om vesel, antrenant.

- Așa o fi fost? m-am gândit eu; la urma urmei, nu ar fi fost exclus, omul era tânăr încă, desigur diferit de cel care apare din propriile sale cărți.

Nu se vedeau decât seara, scriitorul petrecându-și ziua în camera sa modestă de vilegiaturist, cu perdelele trase și mai mult scriind. E și aceasta o imagine nu imposibilă și care, dealtfel, se vede confirmată de alte persoane care l-au cunoscut (Cella Serghi).

- Dar după câțiva ani de astfel de petreceri (doar sezoniere, precizam eu) mă trezesc, la o întâlnire a noastră în București, că îmi spune: «Domnule Pațac, vreau să-ți spun ceva, dar te rog să nu te superi: eu am scris un roman și am făcut din dumneata personajul principal».

Bineînțeles că nu m-am supărat, de ce aveam să mă supăr, dar spune-mi dumneata, domnule G., căci eu nu am citit cartea, e adevărat?

M-am uitat la cel care-mi povestise întâmplarea, cu un zâmbet ușor, și m-am grăbit să-i replic:

- Nici vorbă de asta, D-le Pațac, poate că el a luat ceva de la dumneavoastră, așa cum fac în genere scriitorii, dar nu mai mult decât atât.

Și cursul conversației în patru s-a reluat în altă direcție, iar eu, antrenat de ceilalți, am uitat complet de ceea ce aflasem de la un om care nu mi se părua o clipă a avea de a face cu lumea eroilor romancierului meu favorit.

Dar, întorcându-mă seara destul de târziu acasă și preocupat de somnul pe care-l doream

să vină cât mai repede, la un moment dat, am început să mă gândesc la cele spuse de Puiu Pațac și mi s-a produs un „declic în conștiință”, cum ar fi spus autorul **Doctrinei substanței**, sau „mi-a căzut fisa”, cum s-ar zice în argoul actual, și lucrurile nu mi s-au mai părut a fi așa de simple, ba au început să se lege destul de firesc deși neașteptat. În fond, Puiu Pațac avea multe din trăsăturile lui Fred Vasilescu: erau de aceeași vârstă (având la începutul anilor 30 mai puțin de 30 de ani), întocmai cum eroului lui Camil Petrescu i se spunea Lumânăraru, lui i se spunea (dar se supăra strașnic atunci când auzea) Cârnațaru; erau din același strat social, tineri, foarte bogați, cu preocupări de sportsmeni, cu mare succes la femei, necăsătoriți ambii. Chiar în descriția fizică, Fred este modelat după cel cu care stătusem la masă. În plus, amândoi erau amatori de curse de cai și proprietari ai câte unui grajd, cu care Fred câștigase Premiul Solon (inexistent printre cursele importante, precizez eu) dar de oarecare reputație. Puiu Pațac avea un adevărat grajd, dar poseda și herghelie, fiind deci și crescător de cai, nu doar exploatare al acestor minunate patrupe.

Camil Petrescu, vorbind despre croul romanului său, spune că el nu ajunsese membru al Jockey-Clubului, datorită originii lui modeste, el parvenind la o situație la care în mod obișnuit se aflau boierii de acolo nu doar prin avere. Nu știu care era situația eroului meu (dacă e să-i zic așa), m-aș mira să fi fost respins de snobul cerc, deși faptul nu-i exclus; exclusivismul lui avea unele reguli care mai funcționau poate, dar și multe capricii, care ar întâri potriveala dintre cei doi. (Ca să dau un

CAMIL PETRESCU

singur exemplu, marele bogătaş evreu, S. Schwartz, proprietarul magazinului Galeries Lafayette și cel mai mare posesor de cai de curse din România, nu era membru al Jockey-Clubului; distinsul cerc îi reproșase că nu făcuse armata, că se eschivase de la îndeplinirea serviciului militar).

Vorbind despre întâlnirea mea cu Puiu Pațac în casa unei vechi prietene, care îl iubea ca și mine mult pe Camil Petrescu, am fost întrerupt de tatăl amfitrioanei, profesorul I.L. Georgescu, venerabilul savant, specialist în drept comercial, cel care ne-a întrerupt cu vorbele:

- Dragii mei, ce tot discutați voi acolo despre Puiu Pațac. Doar eu am fost coleg cu el de liceu.

Și el ne-a descris pe tânărul său, adolescentul Pațac exact în conturul în care apare Fred Vasilescu în romanul lui Camil Petrescu, accentuând asupra delicatetei, a siluetei lui distinse, relativ exotice, a buneii lui creșteri. Și ne-a povestit că o dată, în ultimii ani de liceu, echipa de oină a școlii, care urma să o reprezinte la competiția națională, era în dificultate deoarece componenții nu posedau echipamentul necesar și acesta nu era uniform. Ei bine, spre marea lor bucurie, elevii s-au trezit că Puiu Pațac, ajutat de tatăl său, un om cu mari posibilități financiare, le-a cumpărat la toți cele necesare, făcându-i să poată ieși cu fruntea sus pe teren.

Desigur, s-ar mai putea descoperi amănunte: Puiu Pațac fusese în tinerețe un apropiat al Prințului Nicolae, ceea ce apare și în bibliografia lui Fred Vasilescu; a fost, ca și acesta, un pasionat automobilist etc. Probabil că mai lipsește doar un lucru: **esențialul**, că să-i și putem „identifica” pe cei doi...

Asemenea „aproprieri” mai trebuie să țină seama și de jocul coincidențelor; ele ar juca un rol major în încurcarea lucrurilor pe care le leagă într-o anumită logică, dacă nu suntem atenți la ceea ce poate fi controlat. Astfel, lui Puiu Pațac soarta i-a jucat și o farsă care dă un sens inversat subiectului piesei **Omul cu mârtoaga** de G. Ciprian, vărându-l în alt gen de literatură. În perioada de la începutul războiului secund mondial, dubletul lui Fred Vasilescu, aflat spre deosebire de acesta în viață, ajunsese în posesia unui cal, numit **Burgund**, un produs al hergheliei sale, în care își pusese mari speranțe. Numai că acestea fuseseră înșelate; la antrenamente și apoi, când a debutat în curse, calul nu a dovedit deloc viitoare calități de campion. Exasperat, proprietarul l-a vândut unui negustor bucureștean, în fapt: i-a închiriat „cariera”; după un procedeu pe care producătorii îl practicau uneori, calul alerga pe numele noului său proprietar, dar revenea la herghelia inițială, după ce-și sfârșea putința de a mai evolua pe pista hipodromului.

Ei bine, îndată ce **Burgund** a ieșit din proprietatea lui Puiu Pațac, a început să „miște”, dovedind că aprecierile acestuia și ale altor „specialiști” fuseseră greșite. Pe scurt, el trezi chiar speranțele unei vedete a turfului. Papa

Gill, tatăl fraților Jockey Gill, care urmărea diminețile evoluția cailor la antrenament (și pe care nu pot nici eu să-l uit: era un anglo-normand originar din insula Guernsey, acuiat la noi în țară cu întreaga familie de ani de zile, și care privea totul de pe câmp, având sub el un nelipsit scăunel demontabil cu trei picioare) i-a spus „producătorului” lui Burgund, neștiind că acesta îl cedase unui fost negustor de brânză, care debutase în Piața Mare cu o modestă tarabă:

- Domnu' Pațac, cine bate la calul acesta câștigă Derby!

Puiu Pațac a început să intre la idei văzând evoluțiile din ce în ce mai promițătoare ale fostului său pensionar. Dar nu mai avea ce face. Dealtminteri nici nu se produsese cine știe ce minune. Burgund dovedea calități de fondist și evolua din ce în ce mai bine pe măsură ce alerga în curse din ce în ce mai lungi...

Și faptul era cât se poate de explicabil, acest armăsar avea drept părinți pe **Birmah**, un reproducător de prima mână și pe **Biskra**, o iapă cu deosebite calități; dar mai ales aceasta era fiica celebrei **Betelie**, un produs excepțional al grajdurilor lui Marghiloman, una din rarele icpe cu calități de fondistă, ceea ce o făcuse să câștige Derby-ul promoției sale prin anii '20. (Pentru cititorul mai degrabă literar care s-ar mira de numele ei, voi sublinia că Marghiloman avea un adevărat geniu în a-și boteza expresiv caii. Așa, un armăsar al său care a evoluat spre sfârșitul anilor '20 se numea **Scârbă Mică**, iar marele campion al perioadei antebelice a fost botezat de inspiratul proprietar **Zori de zi** - și cred că de la el și-a pus numele acesta pe firmă un restaurator mai recent, proprietar al unui local cu mare dever. O spun pentru că un erudit specialist în „probleme de limbă”, Barbu Lăzărescu, a crezut că-l ridiculizează pe Marghiloman afirmând că numele celebrului său cal e un pleonasm, corect fiind simplul **Zori**, care nu pot fi decât de zi. Împotriva acestuia, voi afirma că **Zori de zi** se găsește frecvent în poezia populară și nu e simțit de nimeni ca un pleonasm).

Pe scurt, disprețuitul **Burgund** s-a aliniat în Derby sub culorile noului său proprietar temporar și care a putut angaja pe cel mai bun jocheu de atunci, N. Ilinca, suspendat de la grajdurile regale, pentru abateri sau ilegalități. Acesta l-a dus pe **Burgund** la victorie, întrecându-l pe Șerbănică, reprezentantul hergheliilor regale și realizând o surpriză de mari proporții. (Amintesc că Derby-ul este o cursă de fond - 2400m - care, la cursele de galop, se aleargă numai de caii de 3 ani). Puiu Pațac a avut neagra satisfacție de a-și vedea produsul câștigând o cursă pe care o râvnește orice proprietar și pe care nu au câștigat-o oameni de marcă ai turfului românesc, de la G.U. Negroponte la Barbu Catargi, acesta în acea vreme mai mare al Jockey-Clubului, căci președinte era prin tradiție regele.

În momentul când s-a produs această veselă lovitură a destinului, Puiu Pațac, care a trebuit

să se mulțumească doar cu o modestă primă de crescător al campionului, a fost apostrofat de prietenul său N. Tedorian cu aceste cuvinte:

- Nici nu se putea ca Dumneata, care ești un cărnățar, să vinzi calul altcuiva decât unui brânzar!

Indignarea aceasta ține de o anumită „etică” pe care cititorul mai tânăr și-o explică mai greu, anume că nu aveai voie să vinzi un cal de rasă oricui, fără să încalci o regulă de conduită nescrisă dar fermă. Or, pentru că suntem în acest domeniu, să mai observ că în povestirea **La Paleologu**, din volumul **Desculțe** de Radu Albală, se găsește această enormă naivitate: se imaginează cazul unui mare proprietar de cai de curse care dăruiește un exemplar excepțional al grajdurilor sale unui modest funcționar aproape muritor de foame, care viețuia ca vai de lume într-o mansandră!).

Anecdota din **Omul cu mârtoaga** este la fel de neverosimilă, posibilă doar în versiunea pe care am dat-o eu și care i-a fost funestă lui Puiu Pațac; altminteri, orice om cu minima experiență a turfului știe că un cal (după toate aparențele nu prea tânăr, cum e **Faraon al V-lea**) nu devine un super campion pentru că stăpânul său îl tratează cu încredere și-i dă porția cuvenită de fân și de ovăz.

Și totuși, G. Ciprian era un om care a frecventat hipodromele din România și mai mult ca sigur a pierdut ceva bani la pariuri, căci proprietar nu cred să fi fost vreodată, lipsindu-i de departe mijloacele materiale. (Un actor care a ținut la această hazlie demnitate cu orice preț și a ajuns în anii săi de glorie, când era directorul unei companii teatrale, să-și cumpere un cal de curse, - dar care nu a fost altceva decât o gloabă -, a fost Birlic, pe care l-am văzut și eu în anii de după război, paradând pe câmp și în această situație de comic involuntar).

Revenind la cazul lui Puiu Pațac, de la care eu cred că totuși Camil s-a inspirat pentru unele linii ale siluetei lui Fred Vasilescu, o identificare de-a dreptul se vede de către oricine că e imposibilă. Eu, personal, admit însă că ea ar putea fi alimentată din alte surse, dar numai până la un anumit punct, căci oricum eu pot spune că am cunoscut puțin și modelul și personajul, fiindu-mi tot atât de ușor să observ diferențele.

P.S. În decursul anilor, am povestit multora cele de mai sus, fără a obține nici un rezultat. În mod mai amănunțit am făcut-o în cazul lui Liviu Călin, doctul editor al lui Camil Petrescu, dar care în acel moment publicase deja **Patul lui Procust** și nu putuse valorifica informația mea, pe care totuși o propun atenției celor interesați, eventual pentru a mă contrazice.

cristina cârstea

Fragilitatea unei duminici

Se frânge cerul în nouă, mă
strânge
în propria-mi umbră
Îngerul (templul balansându-se -
goana unui cal înflorit) urlă
pântecul, strigă
inima

prelungindu-se pe mâini
ca lacrima!

Tăcere. Trosce.
Pânza de păianjen
la masa petrecerii surde. Trosce.
În sufletul cui suflet
carte de fum ușa
singurătății?

Trosce. Au amuțit păpușarii,
poate vine vreun
flux, poate naște peștele
în mijlocul ceștii de ceai.

Insula. Câmp ars. (Templul
balansându-se -
goana unui cal înflorit).
O - ! pată de sânge
în sânge,
AH, îngerul meu.
Urlă pântecul. Pe
mâini.

Ca lacrima!

Autoportret

Poetului Nichita Danilov

Lacrima mea -

baltă păgână
unde-ți întinzi
cu sfială
năvoadele
mirate ca
sfinții de
lemn.

Cum lucesc mărunțișurile

Inima ta e caldă. Dintotdeauna.
Că-mi vine
să strivesc de ea
un Înger.

Arăta-se-vor Îngerii tăi pe
aproape.

Inima ta trebuie să
fie o candelă, un
rotocol de
tămâie.

(Eu știu cum lucesc
mărunțișurile.

Dar
mai știu și vântul bălțat).

Inima ta e o bo-
biță de aur, o broboană
de-argint în deschiderea
Lumii.

Arăta-se-vor Arginții pe-aproape.

O, ți-aș sări în Inimă
precum înecatul. Ți-aș sări
drept în
tămâie
dar
mai știu și vântul bălțat.
Arăta-se-va inima ta pe aproape!

Numai deșertăciuni

Ești singur: o insultă
bunului simț. La marginea
Lumii unicul Orb
urlă-n
biserica rece.

(Alt tipăt)

Asculți
dar întâmplările se ciocnesc
între ele. Nu

se repetă
Numai deșertăciunea.

Zi de Shabath. Dar tu, inimă?

Peste mine: Vântul. Primul tipăt
al zilei -
lacrimă seacă în
tâmplă.

Dar tu, inimă? Stare de grație.

Nu ochiul, nu
pieptul, nu
sfântul duh al orei
în raft.

Zi de Shabath. Stare de grație?

Așa. Ca un Imperiu desfăcut în
răcoare.

Așa. Dar tu, inimă?

*Din volumul în curs de apariție la
Ed. Punteon: Noi, fii Melcului*

george l. nimigean

FOTOGRAFII MIȘCATE

În cădere liberă

Sunt
piatra zvârlită din cer
într-un ocean fără țărături

Cercuri-cercuri naște
piatra aceea
pe obrazul apelor

semne
ale bătrâneții vecurilor
prin care-am trecut
adunându-le în frăgezimea
clipei de-acum

Viața mea însă
tăinuia vină a lumilor
este

Pe când eu
abia-abia
frunză căzătoare a neființei
sunt

între marile întrebări

Blitz

Că viața
însuși adevărul
este

minciuna
iată
e un chip
al său.

Istorie secretă

Singur

Gândul mi-e
nins

iar clipa îmi dă roată
veacuri întregi
trăgând după ea

și cu veacurile
trage toate lumile
vieților mele

ca pe niște vechi
și impersonale
amintiri ale
viitoarelor mele iluzii

Stop cadru

Stai
umbră
a clipelor

căzând

până-n dorință

sens
și ghimp

Parcă n-ai fi
decât un semn

al râsului
lucind
sub timp

Perpetuum mobile

În subteranele vieții
pietre rare

Noi
unul altuia

dar mai ales
tu
ție

lumânare

în veșnică
și
în de sine
prin cele sfinte
irepetabilă
căutare

Autoportret

Cad
dintr-o lume
întru alta
mercu

dinspre
sau către
pragul eului meu?

Pentru că
iată

căzând

o lumină
în mine
mă află prilej
și pricină

Fotografie mișcată

Zilele
orele
clipele

cămile de ceară
pe care ți le fură pustiul

Pe când tu
mai porți în tine
atâtea neumbrate drumuri

și atâtea stele
care
încă nu ți-au căzut
din cer

REFLEXII ȘI REFLEXE

de CORNEL REGMAN

Sub comunism:

„Roșu vertical” - verde orizontal.

*

Golgota e individuală. Gulagul e colectiv. Gherla e... Pitești.

*

Umanitarism:

Nu puțini visează la o armă care să nu ucidă oameni, doar să le facă viața imposibilă.

*

- Cum vedeți integrarea României în Europa și în NATO?

- Bine ar fi ca Speranța să bată la scor Nădejdea!

*

Cursuri și instrucțaje la ordinea zilei:

„Predăm lecții de cățărăt, glisaje, mlădieri”.

*

În unele cazuri, zici sutană, zici satană.

*

Îndemn iliescian aplicat la sarmale:

- Lăsați-le să fiarbă în sac propriu!

*

Economia la noi merge prost, ce vrei?

- Evrei!

*

Zici circulația iudeilor, zici circulația ideilor!

*

À la Călibi Moise:

E curios că haina veche ține mai mult decât cea nouă.

*

Deviza unor foști iugoslavi:

- A crede în Dumnezeu și Croația sa.

*

- O nouă sectă agrară: țărani de ziua a șasea.

*

Parafrază mai aproape de real:

„Hărnicia s-a născut la sat”.

*

Parafrază:

Minți confuze puse bine

Pe-un caracter de nimic.

*

Nu știu cum se face că, o dată cu complexele, bătrânii își pierd și reflexele.

*

Mulțimea câinilor vagabonzi probează clar că Bucureștiul e departe de a fi un sat fără câini.

*

- O primejdie la orizont: generalul Lebed!

- Păi, dacă trimitem acolo o ceată de țigani, l-au și păpat pe Lebed.

*

Strămbări din nas la unii foști oficiali ai culturii:

- Ne trebuie regizori ca lumea. Nu doar bons pour l'Occident!

*

Un gen muzical intens practicat: cântecăria.

*

În artă, naivitate fără profesionalitate nu se poate!

*

Toamna târziu, copacii trec de la pictură la gravură.

*

Confuzie de regnuri:

- S-a executat suita în sol motor de Schumacher.

*

Laudatio:

E unul din marii epigramiști ai neamului. Un gigant al epigramei.

*

Bărbătușul lui Cine-Verite?

- Cine-Veroiu!

*

Cu o rândunică nu se face primăvară.

- Dar cu două Ciocărlii?

*

Invitație acceptată finalmente de cândva bineplăcutul Mircea Tomuș:

- Pohod na Sibiu!

*

„Crai de cupă” - numai dacă e și bețiv. Pentru înzestrări speciale e mai indicat „crai de crupă”.

*

La pieptul lăudat să te duci cu sacii plini.

*

Dorință devastatoare:

- Distruge-mă pe bune!

*

Între bărbați:

- Ce-ți mai face armamentul din dotare?

— migrația cuvintelor —

«FRANCIZA COMERCIALĂ» SAU CUVINTE DUPĂ NEVOI

de MARIANA PLOAE-HANGANU

La sfârșitul anului trecut postul național de televiziune anunța înființarea primei Agenții de franciză din țara noastră și, o dată cu aceasta, „oficializa” noul termen creat în limba română, franciză, o traducere după fr. **franchise** și engl. **franchising**. Franciză înseamnă, în termeni foarte generali, „un contract prin care o întreprindere, firmă, agenție etc. comercială este autorizată de către o altă întreprindere să folosească pe o perioadă de timp limitată denumirea și marca sa de fabricație pentru a comercializa produsele și serviciile sale”. Este vorba de fapt de o **concesiune** cu singura deosebire că, în cazul concesiunii, unul dintre cei doi agenți ai procesului aparține domeniului public iar celălalt domeniului privat. Prin urmare, noul termen creat, **franciza**, nu poate intra în concurență și nici nu se suprapune din punct de vedere semantic peste cel mai vechi, **concesiune**, intrat mai de mult timp în limbă, și tot din franceză.

Franciza poate însă concura cu un alt termen din limbă, anume **francare**, format din verbul **a franca**, venit din italiană și care are în română (cf. DEX) doar sensul de „a plăti anticipat taxele pentru transportul unui colet sau al unui bagaj” care este de fapt tot un acord de concesiune a unor drepturi, dar care corespund altor realități extralingvistice. În alte limbi romanice corespundentul semantic al acestui verb are și alte sensuri care la noi, însă, nu s-au păstrat. S-a menținut însă sintagma **port-franco** sau **porto-franco** care înseamnă (cf. DEX) „port (sau o parte a lui) în care potrivit unei convenții speciale, mărfurile importate, exportate sau aflate în tranzit nu sunt supuse taxelor vamale”.

Din necesități de denumire a unor noi realități comerciale, limbile romanice (româna pare a fi ultima în acest sens) adoptă sau creează după model anglo-american un nou cuvânt, fr. **franchissage**, care se suprapune peste **franchise**, it. **franchigia**, care se suprapune peste **francare** sau adoptă pur și simplu cuvântul englezesc **franchising** cum este cazul în spaniolă și portugheză și care se suprapune peste sp. **franquicia** sau pg. **franquia**.

Există în această adaptare sau creație prin tra-

ducere un fapt pozitiv, evitarea situațiilor de ambiguitate atât de nedorite în domeniul terminologiei.

Ce se întâmplă însă în limba din care provine termenul model?

Engl. **franchise** cu sensurile „autorizație, scutire de taxe, privilegii” provine din vechea franceză; alături de acest cuvânt există și verbul **frank** cu aceeași etimologie, mai exact franceza medie și are sensul „a scuti de taxe, a înlesni trecerea, intrarea cuiva etc”. Dictionarele de terminologie înregistrează în anii din urmă forma **franchising**, creat în interiorul limbii engleze, fără să se poată preciza dacă în engleza britanică sau în cea americană, sufixul **-ing** fiind la fel de productiv în cele două variante de limbă engleză. Noua formă a fost creată pentru o nouă realitate comercială care nu înseamnă neapărat o gratuitate sau o eliberare de taxe cum desemnau termenii deja existenți în limbile menționate; **franchising** are în vedere o realitate juridico-comercială complexă care presupune o serie de relații reciproce stabilite și fixate de părțile contractante și care trebuie în mod riguros stipulate într-un contract scris.

Problema este complexă nu numai din punct de vedere terminologic. Există, în toate limbile menționate, un sistem comercial care poate fi numit franciză tradițională sau de primă generație și franciză actuală sau de generația a doua. În primul sistem, poate fi integrat rom. **francare**, în cel de al doilea rom. **franciză**. Între cele două sisteme comerciale există diferențe mari care evident corespund realităților diferite ce le-au generat.

Contextul juridico-legislativ al francizei este și mai complex. **Codul European de Deontologie a Francizei** elaborat de Federația Europeană de Francizare în colaborare cu serviciile celei de-a patra Direcții Generale a Comisiei Uniunii Europene lasă în responsabilitatea asociațiilor naționale ale acestui sector comercial crearea echivalentelor termenului englezesc și a derivatelor lui (în cazul limbii române **franciza** - **francizare** - **a franciza** - **francizator** - **francizat** etc.).

Marea literatură involuntară

ROMANUL VIETII LUI MIHAIL SEBASTIAN (I)

de DAN-SILVIU BOERESCU

Dispariția prematură a lui MIHAIL SEBASTIAN (1907-1945) a făcut ca autorul celor nouă caiete de însemnări (1935-1944) să nu-și poată revedea Jurnalul înaintea unei eventuale publicări (excepție făcând Jurnalul de schi, 1937-1938, publicat în „Lumea românească”. Din punct de vedere al istoriei literare, aceasta reprezintă o mană cerească: vorbele, întâmplările și oamenii apar într-o deplină nuditate documentară, nici un detaliu nemaifiind trucat/deghizat/fardat din considerente unicele sau de pudoare. Pentru cine vrea să cunoască lumea literară a deceniului patru nu există o mai bună introducere în subiect. Tânărul Sebastian notează cu aviditate tot ceea ce, de obicei, istoriile literare evită să consemneze...

I. PORTRETE ȘOCANTE. Poate cea mai stranie pasiune intelectuală pe care o face Mihail Sebastian este cea pentru Nae Ionescu. Mesianic pe dos, seducător agent al Diavolului, magnificul profesor și, totodată, controversatul politician de extremă dreaptă, este un incredibil monument de cinism. Totul culminase cu prefața la romanul discipolului - **De două mii de ani** -, în care el produsese o paradoxală „justificare teoretică a antisemitismului” (Leon Volovici). Urmarea fusese furibundul eseu al lui Sebastian - **Cum am devenit huligan** - și oricine ar fi putut paria pe destrămarea prieteniei pentru cinicul maestru. Nu va fi așa, iar Sebastian continuă să-l aduleze pe cel apelat în jurnal, simplu, Nae. Deși nu mai era de mult student, discipolul nu lipsește de la nici unul din cursurile profesorului, pe care le comentează pasionat în însemnările sale. Fascinat de fantastica dicțiune a ideilor, Sebastian nu se poate împiedica să nu noteze și uriașele crize de orgoliu ale lui Nae, tiradele sale naționalist-extremiste, ca și fabulațiile sale pe teme politice. Cabotin și mitoman, Nae încearcă să convingă ofițeri pensionari, întâlnește în trenul de Brăila, că l-ar cunoaște personal pe Hitler. Altă dată, anunță bomba: a fost desemnat să medieze în secret între Franța și Reich ș.a.m.d. Sebastian se revoltă de fiecare dată, însă pasiunea sa intelectuală nu se va stinge. La moartea idolului, o durere profundă invadează pagina: „A murit Nae Ionescu (15 martie 1940). Plâns nervos, imposibil de stăpânit... Se duce cu el o întreagă perioadă din viața mea... Ce soartă stranie a avut omul ăsta extraordinar, care moare neîmplinit, nerealizat, învins - și dacă nu mi-ar fi greu s-o spun - ratat. Mi-e atât de drag tocmăi pentru că a avut așa de puțin noroc (16 martie 1940)”. Dincolo de violența sa politică, de cupiditatea și mercantilismul său evidente (banii, Mercedes-ul, avantajele de care nu ezita să profite din plin, când nu cerșea pur și simplu favorurile unor potentăți ai zilei), snobismul și topenia balcanică (nu rata nici un prilej pentru a se lăuda în fața oaspeților străini că posedă cea mai elegantă vilă din București), Nae rămâne pentru Mihail Sebastian magnificul profesor, un incredibil model intelectual... Senzaționale sunt și portretele de care beneficiază marii prieteni ai tânărului scriitor, colegii săi de generație interbelică. Înaintea criterioniștilor, figura cea mai vie și cea mai complexă prin doză - catastrofală! - de inedit pe care o aduce, este Camil

Petrescu. Dacă n-ar părea de-a dreptul un caz clinic de paranoia și delir al personalității, el ar părea un personaj extrem de hazliu, veritabil actant de operă bufă: „-Dragă Sebastian, un singur scriitor este astăzi capabil să dea un roman mare și acela sunt tot eu” (6 noiembrie 1936); „Camil Petrescu îmi cere să-i sugerez lui Rosetti ca să vorbească cu Ralea și Armand (Călinescu), într-o chestiune «capitală». Are anume intenția să plece de la Teatrul Național pentru a lua conducerea operațiilor tehnice de apărare antiaeriană. E convins că singur el poate să ne salveze de la un dezastru. A refuzat să-mi destăinuiească planurile lui - dar e decis să i le expună primului-ministru, sau poate chiar Regelui... Dacă vom face război în Dobrogea, operațiile vor fi conduse după indicațiile lui” (5 septembrie 1939); „Camil Petrescu îmi spune că refuză să scrie cronica militară pe care i-o cere Vinea pentru Facla - Nu, dragă, m-am săturat să dau idei pe nimic. Nu voi vorbi decât dacă mi se oferă un loc în guvern./Pentru Gamelin nu are nici o stimă. În momentul ăsta îi deplânge pe francezi și englezi că nu au un Camil Petrescu” (9 septembrie 1939); „...toate «camilismele» amuzante de aseară... - Toată greșeala României este că nu l-a ascultat pe Camil Petrescu care din 1930 a scris că avem nevoie de aviație.- Finlandezii înșiși ar fi putut fi salvați, dacă ar fi cunoscut articolele lui. - Ei, dacă ar fi ministru, ar îngropa toată România sub pământ - și pe urmă, să mai poștească rușii să ne bombardeze... Zeci, sute de asemenea enormități le ascult și le las să treacă («dragă, sunt cel mai mare actor pe care l-a avut lumea de la Garrick. Moissi, ce însemnează Moissi? Un actor cu voce plăcută. Dar eu, pe lângă vocea intensă, am o colosală putere de expresie»)” (3 decembrie 1939); „Azi-noapte, lungă discuție enervantă cu Camil Petrescu, care a prevăzut tot și acum jubilează iritat. Sistemul lui filosofic, care «realizează lucruri ce nu s-au făcut de 2500 de ani încoace» (textual), găsește noi confirmări. Mi se pare că el însuși e speriat de atâtea succese” (3 mai 1940). Discursul din viața reală ni-l relevă pe autorul **Ultimei nopți de dragoste...** ca pe un personaj din Caragiale cu efecte din Urmuz... dar și cu un oportunism miticesc, venal chiar („Victor Eftimiu demisionează de la țărâniști și se înscrie la gogiști. Se pare că i se va da Direcția Generală a Teatrelor. Camil Petrescu mă cheamă la telefon și comentează convertirea lui Eftimiu: - Să știi că, dacă într-adevăr

îl numește la teatru, mă înscriu a doua zi în Gardă și nu-ți mai dau bună ziua”, (30 decembrie 1937), pe care e greu să-l salveze bunăvoința comprehensivă și compătitoare a autorului paginilor de jurnal („Mi-e imposibil să-mi explic candoarea lui - este așa de inteligent - și totuși așa de profund naiv”, (6 noiembrie 1936)...

Un alt prieten asupra căruia jurnalul proiectează lumini incomode este Mircea Eliade a cărui societate Sebastian o frecventa cu regularitate. Îi lega pe cei doi experiența comună de la „Criterion” și „Cuvântul”, când se înfiripase o relație ce depășea cu mult simpla amicitie, în sensul unui important parteneriat intelectual. Sub influența aceluiași fatal seducător care era Nae Ionescu, Eliade va aluneca însă tot mai mult spre extremă dreaptă, simpatizând pe față cu Garda de Fier: „Așa li se cuvine trădătorilor. El - Mircea Eliade - nu s-ar fi mulțumit numai cu atâta, ci i-ar fi scos și ochii. Toți cei care nu sunt gardiști, toți cei care fac altă politică decât cea gardistă sunt trădători de neam și merită aceeași soartă” (2 martie 1937); „În Buna Vestire de ieri... **De ce cred în biruința mișcării legionare** de Mircea Eliade, «poate neamul românesc să-și sfârșească viața... surpat de mizerie și sifilis, cotropit de evrei și sfârtecat de streini...?»” (17 decembrie 1937). Explicația pe care i-o găsește Sebastian accentuează din nou pe naivitatea omului: „Nu e nici farsor, nici dement. Este numai naiv. Dar există naivități așa de catastrofale!” (2 martie 1937). Dar această circumstanță atenuantă nu mai poate funcționa în cazul unor astfel de enormități: „Rețin o frază a lui Mircea și o reproduc textual: - Prefer o Românie mică, cu provinciile pierdute, dar cu burghezia și elita ei salvate, decât o Românie mare, proletară” (6 noiembrie 1936). Cum de neînțelege rămâne atitudinea lui Mircea Eliade, el însuși implicat într-un conflict asemănător cu justiția, în cazul acuzei de pornografie aduse lui Geo Bogza pentru **Poemul invectivă**: „Întâi și întâi Bogza (spune Mircea) nu e scriitor. Nu e nici membru al S.S.R. (Societatea Scriitorilor Români) - și, pe urmă, e mai mult ziarist decât scriitor. În al doilea rând, versurile lui sunt pornografice și patologice. De ce să mă revolt eu de arestarea lui Bogza - striga el. L-a arestat? Ei și? O să stea o lună la pușcărie și gata. Nu e grav” (4 aprilie 1937). Dacă opacitatea lui Eliade în cazul Bogza constituie numai un viciu de receptare a unei situații de sociologia literaturii, fanatismul său politic, ca și cel al altor congeneri (Cioran, Noica, Petru Comarnescu, Petru Manoliu, Haig Aterian, Marietta Sadova, Dragoș Protopescu - cu toții invocați în jurnal), e mai greu de explicat și scuzat - oricât de naivi în scripitoarea lor inteligentă ar fi fost ei în opinia lui Sebastian, evreul cu cei mai mulți prieteni filo-legionari. Gravitatea atitudinii constă în alibiul cultural pe care l-au oferit, cu prestanța lor intelectuală și literară, unui extremism politico-ideologic: „Cioran îi spunea ieri lui Belu că «legiunea se șterge la cur cu țara asta». Cam același lucru îmi spunea Mircea (Eliade) în momentul represiunii (Armand) Călinescu: «România nu merită o mișcare legionară»”.

(Continuare în numărul viitor: PATIMI STUPIDE - LENI, ZOE; VOLUPTATEA „FUTUTULUI”; PASIUNEA MUZICII; FOTBAL LA O.N.E.F. ȘI SCHI LA PREDEAL; SCRISUL ȘI „COPILĂRIA LITERATURII”; JURNALUL CA ROMAN; „LEPRA” EVREITĂȚII; PORTRET DE TÂNĂR)

VOCAȚIA ISTORIEI LITERARE

de MIRCEA ANGHELESCU

De mult așteptat, cunoscut parțial din câteva fragmente publicate în ultimii ani și cvasi-integral de câțiva privilegiați care au avut acces la manuscris, *Jurnalul lui Mihail Sebastian din anii 1935-1944* se află, în fine, în mâna cititorilor săi*. Așteptarea acestora este, așa cum prea rar se întâmplă cu toate așteptările, pe deplin răsplătită: cartea, ultima pe care ne-a lăsat-o Sebastian - mort într-un stupid accident, în mai 1945, la numai treizeci și opt de ani - este nu numai un document uman și artistic tulburător, ci și segmentul care încheie simbolic, prin intervenția brutală a destinului, cercul unei existențe și al unei opere care se înscrie (parcă în pofida voinței sale, dar din ce în ce mai mult ca un destin asumat) în obsedanta căutare a identității. Începută De două mii de ani, sub presiunea timpului vitreg și nicidecum ca o necesitate interioară, proiecția acestei căutări se încheie în același punct în care începuse, cu mai bine de zece ani urmă, viața și literatura confundându-se și susținându-se în detrimentul insului care le trăiește pe amândouă.

Cartea, așa cum observă Leon Volovici în prefață, încheie în ea mai multe jurnale, din ce în ce mai multe pentru că și autorul ei trăiește din ce în ce mai multe vieți sau mai multe straturi de experiență, care își au, fiecare, jurnalul său; fiecare nu este fără legătură cu celelalte dar are o existență suficient de conturată pentru a putea sugera cititorului această spargere dureroasă a întregului unei personalități în mai multe cioburi care nu se mai potrivesc între ele (sentiment de care Sebastian e conștient și pe care-l numește de câteva ori în text): jurnalul scriitorului, al creatorului care își consemnează proiectele și le urmărește cum prind corp, se desprind de el și se reflectă în oglinda publicului, al melomanului și al cunoscătorului care se

îndă cu voluptate și disperare în această baie de singurătate care este muzica, până când și utilizarea radio-ului îi este interzisă de legile rasiste, jurnalul individului diurn, sportiv, care își caută frenetic și în dragoste sau măcar în sex compensațiile unei existențe sociale amputate de o nebulie atacând progresiv întreaga lume din jurul său (de o sumbră ironic notația câtorva reflecții „antisemite” ale unor evrei), distrugându-i nu numai un sistem de relații și de manifestare publică, vital pentru un scriitor, ci și unul afectiv, la fel de vital dar mult mai prețios, care-i implică pe mai toți vechii colegi, cunoscuți și prieteni; apoi cel al individului nocturn, care trăiește cu acuitate vise complicate, minuțios consemnate și îndelung comentate și, în fine, jurnalul „evreului”, marcă nu doar a unei identități ca oricare alta, punând în relief apartenența la o colectivitate mai mică, integrată într-un fel sau altul în marea colectivitate a țării, ci ca simbol al unei alterități nedorite, pe care este obligat să și-o asume ca diferență și mai ales ca infirmitate față de ceilalți; și marea lui suferință nu este că trebuie să și-o asume această rezultată a unui coșmar exterior, ci că lumea din jur și-o asumă fără a fi fost obligată, cu prea puține excepții; între ele, Eugen Ionescu.

Toate aceste nivele, respectiv toate aceste jurnale, sunt de un interes maxim, nu

numai pentru biograful scriitorului sau al epocii, ci și pentru oricare alt cititor, pentru că fiecare nivel al disponibilității acestuia este solicitat, până la cel mai înalt, al judecății istorice: întrebarea „cum a fost cu puțință așa ceva” nu trebuie să rămână numai în filigranul fiecărei pagini din jurnalul lui Sebastian, ci și al fiecărei pagini din propriul nostru jurnal. Consemnate cu voită detașare, traumele comportamentului aberant al celor mai apropiați prieteni abia apar astfel cu mai mult dramatism, iar între ele, relația cu totul specială avută cu Mircea Eliade care ocupă de departe locul cel mai important. O relație specială avusese Sebastian și cu profesorul său Nae Ionescu; adevărat „guru” pentru studentul și tânărul fascinat de jocul inteligenței profesorului său, atât de diferit de profesorii ceilalți, acesta nu se dovedise numai inconsecvent în atitudinea care îi atrăsese mai întâi simpatia lui Sebastian (inconsecvența e un păcat mortal pentru un ideolog, la care trebuie să primeze spiritul de sistem), ci și inconsistent, surprinzătoarea continuare a relațiilor celui condamnat „teologic” cu inchișitorul său ținând măcar în parte de o melancolică critică și autocritică ușor psihanalizabilă, contemplarea vechiului idol în lumina rece a realității evidențiind micimile, eșcurile, poza, sunetele culpe, dar și unda simpatetică care dăinuie peste toate ruinele: „Impresia, numai vag jenată, s-a transformat la întoarcerea în compartiment într-un sentiment penibil. Cât poate fi de cabotin omul ăsta!” (martie 1935), „introducerea a fost o mică profesiune de credință gardistă. Și-a măgulit studenții cu o insistență electorală...” (nov. 1935), „...vizita mea de alaltăieri la Nae. Am plecat de acolo cu sentimente

împărțite: simpatie, iritare, îndoială, dezgust” (ian. 1938), „Neschimbat, etern Nae!... Cât e de copilăros, cât de mult vrea să epateze...” (apr. 1938), sau povestirea lui Mircea Eliade, care „l-a evocat cu atâta căldură, încât mi s-a făcut deodată dor de el... Cât de rău îmi pare că n-am apucat să-l văd înainte de rearestarea lui!” (febr. 1939) ș.a. Cu Mircea Eliade, relația nu fusese doar de natură intelectuală, cu reflexe sentimentale juvenile; de-o vârstă, cu înclinări și gusturi comune (citesc amândoi pe Balzac, sistematic și independent, cam în același timp, de pildă) formați amândoi la școala „Cuvântului” și a grupului „Criterion”, cultivând un soi de existențialism activist avant la lettre, care însemna în primul rând o mare sete de cultură, Sebastian văzuse în Eliade un alter ego, un „frate”, și trădarea lui i se părea mai greu de suportat decât toate celelalte trădări la un loc: o spune în nenumărate rânduri, o spune și în ocazia când Eliade revine în țară pentru o săptămână, în 1942, și nu-l caută pe vechiul său prieten, aflat în cea mai disperată situație umană (Eliade va nota mai târziu în jurnal: „Nu mă voi consola niciodată că nu l-am revăzut în aug. 1942 când m-am întors, pentru o săptămână, la București. Mi-era atunci rușine de mine... și de umilințele pe care le îndura el...”), și totuși Sebastian nu exclude reînnoirea acestei prietenii atât de încercate, căci după una din însemnările care mărturisesc un acces gardist al lui Eliade (aproba pe gardiștii care-l bătuseră cu frânghii ude pe studentul Gogu Rădulescu), consemnează: „poate că într-o zi lucrurile vor fi destul de liniștite pentru ca să-i pot ceti această pagină lui Mircea și să-l văd roșind de rușine” (martie 1937). Nu e greu de înțeles de ce tonalitatea acestui jurnal (a existat, fără îndoială, și unul anterior acestor ani) e, în coplesitoare proporție, marcat de sentimentul disperării, al însingurării și inutilității. De fapt, starea de spirit a autorului variază între preocuparea pentru problemele cotidiene și particulare (frații, din care unul în Franța, lipsa cronică de bani, micile și marile umilințe personale etc.) și cele adânci, care depășesc orizontul zilei și tocmai de aceea i se par hotărâtoare. În fața istoriei, Sebastian dă singurul răspuns demn de un intelectual: și-o asumă. El notează deci, în plină prigoană antisemită, pe marginea îndemnului unor prieteni de a-și schimba religia, pentru a scăpa de persecuții, în dec. 1941: „Undeva, într-o insulă cu soare și umbră, în plină pace, în plină securitate, în plină fericire, mi-ar fi la urma-urmelor indiferent dacă sunt sau nu sunt evreu. Dar aici, acum, nu pot fi altceva. Și cred că nici nu vreau”.

Admirator al genului și practicant plin de încredere în valorile sale, ca și Eliade și alți scriitori ai generației, Mihail Sebastian n-a trișat și a pus în aceste pagini o bună parte din frământările celei mai dramatice epoci din viața sa, atât de încercată totuși. E una dintre primele cărți de sertar care ne vine de la începutul lungii nopți a spiritului - indiferent de culoarea ei - și mesajul ei de sinceritate, de suferință și înțelegere ar trebui să ne fie tot timpul aproape de suflet.

*. Mihail Sebastian, *Jurnal 1935-1944*, text îngrijit de Gabriela Omăt, prefață și note de Leon Volovici, București, Ed. Humanitas, 1996, 589p

SALVAȚI

ARHIVA NAȚIONALĂ DE FILME!

de MANUELA CERNAT

Ce straniu blestem apasă pe umerii cinematografilei noastre? Ce soartă vrăjmașă vrea să nu se păstreze nimic din truda cineaștilor români? Și de ce nu învățăm nimic din greșelile trecutului, de ce lășăm incuria și tembelismul balcanic al unor neaveniți să ne distrugă patrimoniul cultural?

Ne numărăm printre primele țări europene unde a existat producție cinematografică, și suntem prima țară din lume unde, în 1898, un savant de anvergură europeană, Profesorul Gh. Marinescu, a avut ideea să utilizeze recenta invenție a lui Lumière în cercetările sale medicale. Printr-o minune a lui Dumnezeu, acele prime filme s-au păstrat peste timp, fiind descoperite în 1975 într-un ungher al Spitalului Pantelimon. Restaurate cu migală, erau fala Arhivei Naționale de Film care, din 1957, și-a asumat cu nobilă dăruire misiunea de recuperare a patrimoniului cinematografic național.

Cu eforturi uriașe și cu sacrificii, o mână de nebuni îndrăgostiți cu patimă de filmul românesc i-au reconstituit pas cu pas traiectoria, au restaurat vechile pelicule, au obținut, prin troc cu alte Arhive, materiale rechiziționate în 1945 de Armata Roșie. Pe măsură ce fondul de filme creștea, banii erau însă tot mai puțini. În ultima fază de delir anti-cultural a dictaturii ceaușiste, situația a devenit de-a dreptul dramatică. Din lipsă de condiții normale de stocare, în depozitele umede de la Jilava, copiile și negativele filmelor au început să se deterioreze. Memoria peliculei nu rezista la asaltul timpului. În pofida rapoartelor tot mai alarmante ale specialiștilor de la ANF, autoritățile vremii n-au reacționat. Patriotismul

de paradă al dictaturii se oprea în pragul Ministerului Finanțelor care redusese bugetul pentru cultură la sume absolut derizorii.

Și a venit decembrie e89, cu jertfele și speranțele lui nemăsurate. Comitetul Provizoriu al Cinematografilei a inclus printre prioritățile sale și salvarea, în regim de

Număr ilustrat cu reproduceri după picturi de Constantin Daradici

urgență, a fondului de filme atacate de mucegai. Numai că nădejdiile naivilor îndrăgostiți ai filmului, de la Jilava, au fost crunt înșelate. Numirea în postul de Director al regizorului Savel Stiopul, distins cineast, fermecător cauzat dar catastrofal manager, a dat lovitura de grație fondului de filme românești. Starea de incurie generală instalată în cinematografie de funcționarea defectuoasă a Comitetului Național al Cinematografilei, acefal de mai bine de trei ani, a îngăduit permanentizarea unei situații aberante. În cei șapte ani de guvernare fedesenisto-pedeseristă, din Arhivă Națională de Filme au dispărut negative de patrimoniu, iar copiile pozitive au continuat să se distrugă cu mare viteză. S-au pierdut și originalele filmelor lui Gh. Marinescu, Cum? Mister. Rapoartele alarmante ale experților au rămas literă moartă. În 1990 am văzut pe ecranele TVR filmul muzical *Darclée* în optime condiții. Culoarele nu erau alterate, sunele păstra intacte nuanțele. Cu câteva săptămâni în urmă, PRO TV l-a reprogramat. Fețele actorilor erau deja cadaverice, o nuanță de albastru cenușiu murdărea cromatica, odinioară încântătoare, a peisajelor. În doar șapte ani copia s-a distrus. Nu cred că folosească cuvinte mari dacă spun că a lăsa în continuare Arhiva Națională de Filme în actuala ei pagină și deplorabilă debandadă echivalează cu o crimă culturală. Ar fi un atentat la memoria națională. Am sperat ca măcar Ministerul Apărării să reacționeze pentru că fondul de filme produse de-a-lungul anilor de Studioul Armatei se află stocat tot la Jilava. Poate acum, în al doisprezecelea ceas, ceva se mai poate salva. Poate cu ajutorul unui program Phare s-ar putea stopa distrugerea ireversibilă a patrimoniului filmic național. Poate...

Există, în interiorul Arhivei Naționale, o seamă de specialiști cu vechi state de serviciu, și există oameni tineri, capabili să își asume, cu forțe reunite, reorganizarea acestei instituții. Ar fi dezastruos dacă jocul de influențe subterane care l-au menținut în funcție, ani de zile, în pofida evidenței, pe Savel Stiopul, ar continua nesunherit. Concursul din 10 februarie pentru ocuparea postului de Director al ANF nu mai trebuie să fie un concurs de complezență ci o reală competiție a valorilor. Ne-am săturat de mafii. A sosit vremea oamenilor potriviți la locul potrivit.

teatru

SĂ ÎNMOI ÎN FUM
GLOBUL PĂMÂNTESC

de REMUS ANDREI ION

Întâia premieră a acestui an a fost lansată de teatrul în care se dau cele mai multe telefoane erotice. Pe 3 ianuarie, la Naționalul bucureștean, „Paracliserul” a ieșit la rampă cu Damian Crășmaru pe scenă și Felix Alexa la regie. Marin Sorescu a scris acest poem dramatic „pe furiș, într-o vreme când misticismul era prigunit cu înverșunare”.

În ultimii ani Marin Sorescu a fost cel mai jucat autor român. Teatrele din țară, mai ales naționalele, i-au montat piese, iar la Tg. Mureș a și fost sărbătorit când a împlinit 60 de ani. Un nou spectacol, lansat așa de curând după moartea scriitorului, trebuia să treacă pragul banalului, cel puțin.

„Paracliserul” este un poem despre

„zbuciumul apropierei de Dumnezeu și încercarea de identificare a individului cu absolutul”. Are un singur personaj, paracliserul, omul care îngrijește biserica, cel care se roagă în biserică goală pentru că în timpul liturghiei trebuie să împartă lumânări. Poemul nu încearcă să fixeze un personaj, să-i dezvăluie misterele atrăgătoare și tenebroase. Paracliserul este un mijlocitor. Discursul, său însă, oscilează între autodenunț și mărturisire. El trăiește în beznă și singurătate, în catedrala rece și afumată, sau între îngeri, pe drumul sfinților, și vede când Dumnezeu îi face un semn discret „pe sub cer”. Se luptă cu liliacul care îi intră în piept, cere un imn al pânzelor albe și vrea să umple iar catedrala, fie și numai cu umbrele lui

lăsate de flăcările lumânărilor. Strigă chiar, omenește, „Să ne lași dracului în pace, Doamne!” Damian Crășmaru are de umplut un astfel de personaj, care „înmoaie în fum globul pământesc”. Este stranie colaborarea atât de exactă cu regizorul Felix Alexa. Damian Crășmaru este un actor cu practică îndelungată, dar fără o dominantă în zona poeticului. Felix Alexa este un regizor care a intersectat școala lui Peter Brook, dar nu și-a definit o evidentă opțiune regizorală. Dar cel mai bizar în spectacolul de la Național este decorul. Pe post de catedrală sunt niște panouri de mucava pe care cresc cavitați aproape organice stropite în gri, un fel de căscături reci care anulază ideea de inspirație.

Damian Crășmaru joacă mai ales afectuos. Componenta ornamentală a gesturilor lui fixează doar o anumită îndârjire cu care apucă lumânări. O comedie a unei sensibilități istovite în artificiu și falsitate.

În text există câteva pasaje memorabile, cum este povestea dropiei pe care cineva a pictat o biserică, icoană cu icoană; și fugea după ea să se roage dar a găsit-o doar însăngerată la tolba unuia. Ultima dropie, ultima biserică...

Din spectacol iese în evidență mai degrabă portretul actorului decât piesa. Regizorul este și mai în umbră. Pas cu pas, spectacolul prezintă declinul admirației.

MIHAIL SEBASTIAN, CRITIC MUZICAL (I)

de GRETE TARTLER

În Jurnalul (1935-1944) recent apărut la Humanitas, una din principalele preocupări ale autorului „Stelei fără nume” pare a fi ascultatul muzicii clasice. Fusese numit - spre surprinderea, dar și bucuria sa - cronicar muzical în octombrie 1935: „La început mi s-a părut extravagantă propunerea lui Gheorghe de a face cronică muzicală la **Independence Roumaine**. Am acceptat pentru bani și cu mari garanții de anonimat. Acum, după al treilea foileton, m-am obișnuit și mă bucură seara săptămânală de concert”.

În general, Jurnalul nu include prea multe comentarii, mai mult înșiruire de compozitori transmiși la Radio. Interesant pentru alegerea gustului epocii, a mentalității acelor ani. Totuși, uneori apar adevărate portrete: „Azi-dimineață, la Ateneu, concert Lola Bobescu (**Simfonia spaniolă** de Lalo). O fată de 15-16 ani, cu gesturi încă de copil, cu un amestec delicios de bravură și timiditate. Cântă admirabil, dar în timp ce cântă surâde ici și colo cuiva din sală - o rudă probabil, sau un prieten... Emoționant de tânără, de sinceră, de fragedă. O fată din Francis Jammes”.

Mergea nu numai la concertele, ci și în căutare de discuri. În 22 iulie 1936 notează: „Azi dimineață, ieșind de la Fundație și trecând pe Calea Victoriei, am avut buna inspirație să intru la „Columbia”, ca să întreb dacă

mi-a venit cumva **Kleine Nachtmusik**, comandată încă din mai. Venise. Le-am plătit fericit că prima cumpărătură a fost asta. Va fi poate de bun augur”. Și, peste doi ani: „Pe discuri am ascultat acum vreo zece zile, la Grindea, un lucru de Strawinski pe care nu-l cunoșteam: *Histoire du soldat*. Foarte spiritual, foarte ingenios. De altfel, mă tem că, cel puțin în ce-i privește pe moderni, sunt mai ales sensibil la ingeniozitate”.

Marietta Sadova, „îmbolnăvită” după ce a ascultat Brahms, orchestra berlineză la Dalles cu Mozart, programele Filarmonicii frecventate regulat (9 aprilie 1938: „Repertoriul Filarmonicii îl cunosc acum în întregime. După trei ani de frecvență, nu e de mirare. Mi se pare că anul ăsta e cel mai sărac din punct de vedere muzical. Doar **Variațiile Goldberg**, cântate acum două săptămâni de Kempff, au fost pentru mine un eveniment. Diseară îl voi asculta pe Backhaus, **Concertul italian** de Bach, două sonate de Beethoven”), o existență destul de plină de muzică nu-l transformau totuși pe scriitor într-un muzician. Memoria muzicală, needucată, nu păstra decât melodii simple. Astenizat de primăvara lui 1939, se plânge: „Memoria mea muzicală e detestabilă. Singurul lucru pe care îl știu destul de bine e **Kleine Nachtmusik**. Uneori regăsesc oarecum motive din concertul de pian, pe care i l-am dat

lui Leni de Anul Nou. De asemenea, o frază din **Nunta lui Figaro**. Asta e tot ce rețin din Mozart-ul meu. Din Beethoven cred că nu știu cu precizie decât două motive din concertul de vioară, o frază din **Sonata Kreutzer** și o frază din **Simfonia a IX-a** (asociată cu un gest tipic al lui Georgescu, care mă ajută să o regătesc). Încolo, numai fragmente răzlețe de care îmi amintesc cu totul din întâmplare și pe care nu știu niciodată unde să le plasez. Din Bach, o singură arie din **Pasiunea lui Matei** și începutul concertului pentru vioară în la. E curios că anumite lucruri (de exemplu **Sonata** lui Franck, sau începutul **Variațiunilor simfonice**, sau **Variațiunile pe o temă de Mozart** de Reger, sau **Simfonia a patra** de Schumann, sau **Concertul pentru vioară** de Brahms, sau **Simfonia spaniolă** de Lalo) le simt prezente, le văd parcă desenul, conturul, figura - și totuși mi-e imposibil să le regătesc”.

Pe de altă parte, ironia de sine funcționează din plin: „Proasta mea memorie este excepțională. Am ascultat chiar acum (ora 11 seara) a patra simfonie de Beethoven - și, cu excepția câtorva fraze din scherzo, nu mi-am amintit nimic, deși, neîndoind, am auzit de câteva ori în viață **Simfonia a 4-a**”.

Războiul, cu amărăciunile și temerile lui, se îndepărta datorită audițiilor de muzică. Însă nu totdeauna - fiindcă multe din posturile de radio ascultate erau germane și la multe concerte veneau soliști și orchestre din Reich. Mihail Sebastian nu putea să uite crimele care aveau loc - cum s-ar mai fi bucurat din toată inima de inefabilul muzicii, când evreii din Bucovina erau prigoniți și frațele său mai mic Benu se afla în lagăr de muncă?

Mihail Sebastian. Jurnal 1935-1944. Text îngrijit de Gabriela Omăt. Prefață și note de Leon Volovici. Editura Humanitas 1996. 590p. Lei 23.900.

lumea literară

MIRONOVISM ȘI STAHANOVISM

În Sala de oglinzi a Uniunii Scriitorilor, redactorii șefi ai revistelor literare, editate în colaborare cu U.S., au prezentat bilanșurile actuale (pentru 1996), au venit cu sugestii, au făcut promisiuni. Situația nu-i dramatică, dar nici roză (mai ales că alții stau sub semnul trandafirilor!), însă s-a remarcat efortul celor care se zbat în sărăcie pentru ca scriitorii români să se manifeste în publicațiile noastre - atenție! - care n-au căpăta nici o lețcaie din cele trei miliarde alocate de la bugetul de stat pentru revistele de cultură. Trebuia să fie finanțate cele patruzeci de publicații și ceva, printre care șase mironoviste, editate sub tutela unui minister falimentar. Oricum, în curând vom veni cu date concrete și informații ample. ● Cafeneaua literară de noapte s-a desfășurat, conform anunțurilor, la cofetăria **Scala Galaxy**, având în centrul atenției starea editurii **Cartea Românească**. Nu putea lipsi noul director de-acolo, Dan Cristea, acompaniat de secretarul U.S. Eugen Uricaru. Invitat special a fost actorul și poetul Mircea

Albulescu. Printre participanți s-au numărat poezii Saviana Stănescu, Aura Christi, Augustin Frățilă, Traian T. Coșovei, Valentin Jacob, Mihail Gălățanu. Amfitrion, ca de obicei, secretarul Asociației Scriitorilor din București, Iosif Naghiu. ● Tot dramaturgul pomenit s-a lăsat lecturat (prin piesa sa **Podul de Vânt**) la Muzeul Literaturii Române. Ședința Clubului Profesionist de Lectură a coincis cu reuniunea Cenaclului de Dramaturgie al A.S.B. În spectacol s-au dat actorii Constantin Cotimanis și Zoltan Octavian Butuc, sub privirile regizorale ale lui Silviu Jicman. Lectura a fost moderată de criticii Alexandru Dan Condeescu și Dan Silviu Boerescu. Rimează. ● Continuă să apară, la timpul promis și cu rezultate bune, revista „Convorbiri literare”. Revizuirii, jurnale, polemici și vorbe în doi peri oferă o lectură agreabilă și captivantă. Redactorul șef, Cassian Maria Spiridon, promite să nu facă cenzură, cum i se sugerează uneori, pe ici, pe colo, prin părțile capitale. În lumea mare se intră cu arme performante, nu cu pușcavițe.

LA PLECAREA LUI ANDREI BANTAȘ

Într-un mod greu de explicat, la plecarea lui Andrei Bantaș dintre noi, simțim dureros că viața noastră culturală este mai săracă nu doar cu un vârf al ei ci cu trei. Nu-i putem despărți, în acel continuum al conștiinței noastre în care asemenea hotare nu au putere, nu doar pe fondatorii, ci pe cei mai străluciți angliști români: Leon Levițchi, Dan Duțescu, Andrei Bantaș. Am încercat să așez un determinativ înaintea numelui, dar fiecare mi s-a părut banal, insuficient. Suntem mulți angliști, dar cei trei au fost savanți. În laboratorul lexicografului Bantaș, limba engleză nu avea centru și periferie, și vocabular pasiv, fond comun și limbaje specializate. Toate îi erau accesibile. Aș fi vrut să spun traducător. Dar verbul care scânteiază în versurile românești ale canonicelor opere de limbă engleză, de la Shakespeare la Hawthorne, Shaw, Wilde sau Maugham, are ceva din forța igniției originare. Aș fi vrut să spun profesor, dar cum să-i despărți pe cei care modelează gândirea și instrumentele filologului de cei care acordă note, grade, diplome? Au elaborat multe din lucrările fundamentale ale anglisticii românești în comun; nu era loc pentru invidie, de moment ce fiecare era în proprie excelență. Îi uneau multe trăsături de comportament și de caracter: detașarea superioară de mărunțișurile și conflictele vieții de zi cu zi, finețea conversației spirituale, însuflețite de un umor discret, mai curând un exercițiu spiritual decât o atitudine către o situație imediată. Au avut aceeași rară intuiție, care e marca personalității, a ceea ce e fundamental în disciplină și ceea ce este doar o modă trecătoare - un curent, o teorie, a căror viață nu va pălpâi mai mult de un deceniu sau două. Au dat unor mari scriitori români - de la Eminescu, Arghezi, Barbu la poezii generațiilor șaiszeci și șaptezeci - șansa unor versiuni engleze care să-i pună în valoare. Studenții noștri, cărora li-i recomandăm, au în ei făgăduința propriei lor împliniri, căci nimic de valoare nu a fost vreodată creat ce nu s-a întemeiat într-o tradiție, într-o școală. Andrei Bantaș a fost neprețuitul slujitor al literaturii în ipostaza ei aulică.

Maria-Ana Tupan

YVES BROUSSARD - UN MARE PRIETEN AL POEZIEI ROMÂNESTI

de MARIA URBANOVICI

În sudul însoțit al Franței, la Marsilia, există un mare prieten al poeziei românești, în special al celei scrise de Lucian Blaga: poetul și editorul Yves Broussard. În revista „SUD” pe care o conduce a apărut recent cea mai cuprinzătoare antologie din creația blagiană.

Publicația, care apare trimestrial, a fost fondată în 1970 de poetul Jean Malrieu. Ea se aseamănă prin program și ținută culturală cu „Steaua” de la Cluj sau cu „Viața Românească” din București, prin strategia sa manifestă o deschidere evidentă spre universalitate, publicând nu numai poezie franceză, ci și valorile poeziei europene, prin numerele sale de autor. Ultima apariție a revistei, consacrată literaturii române - se intitulază „Lucian Blaga sau cântecul pământului și al stelelor” include 75 de poeme din 11 volume, de la „Poemele luminii” și până la „Cântecul focului” și „Ce aude unicornul” semnate de Blaga, adăugându-se și un fragment din romanul „Luntrea lui Caron”, toate în versiunea lui Jean Poncet, poet și bun cunoscător al limbii române. Motivațiile mărturisite care l-au determinat pe traducător să provoace un asemenea demers, pornesc de la faptul că literatura română este insuficient de bine cunoscută și pusă în adevărata lumină în spațiul francez și european, chiar dacă nume ca Ilarie Voronca, Tristan Tzara, Panait Istrati, Emil Cioran, Eugen Ionescu și Mircea Eliade invocă și evocă apartenența și descendența de la această sursă spirituală. Un alt argument al traducătorului este chiar un reflex al gândirii lui Blaga, potrivit căruia nu trebuie considerată preciza demarcație între culturile mici și culturile mari, deoarece și cele dintâi, prin aportul de originalitate și personalitate, pot contribui la îmbogățirea valorilor perene și universale. În cuvântul care precede traducerea poemelor, Jean Poncet scrie: „Publicarea acestui volum consacrat lui Lucian Blaga se situează pe linia dreaptă care conduce revista noastră chiar de la apariția ei: cunoașterea poeziei timpului nostru. Și această dorință este cu atât mai imperioasă pentru Blaga, cu cât traducerea în franceză este lacunară. Textele care urmează constituie o primă apropiere de lirismul metafizic al lui Blaga, în simplitatea sa profundă și bogată”. De menționat că în Franța au mai tradus din creația poetului Sanda Stolojan - 42 de poeme - și Serge Fauchereux - 40 poeme. Dar cum a reușit Jean Poncet să dea cea mai potrivită echivalență, în limba franceză, a sensurilor tainice din versurile blagiene? Reușind, după opinia specialiștilor, după cum intuia și Yves Broussard, redactorul șef al revistei „SUD”, să substituie textul original cu o altă limbă poetică, fără să-l trădeze pe autor.

Pentru a familiariza cititorul francez cu universul și problematica liricii lui Blaga, cele 75 de poeme traduse sunt însoțite de un aparat critic necesar: o biografie de Jean Poncet, un eseu „Cântecul pământului și al stelelor” de Elena-Brândușa Steiciuc, un studiu despre matricea stilistică și filosofică a poetului, de Georges Astalos, precum și necesare note bibliografice.

De remarcat faptul că la reușita acestui număr special al revistei „SUD” au contribuit fida poeziei, Dorli Blaga, directorul editurii „Humanitas”, Gabriel Liceanu, care a acordat drepturile de traducere, și Elena-Brândușa Steiciuc. Confruntând versiunea franceză cu

textul original, într-un final de eseu domnia sa scrie: „Sunt din ce în ce mai puține persoanele care l-au văzut cu propriii ochi pe acel domn îmbrăcat într-un costum gris sau maron, străbătând cu un aer discret străzile Sibiului sau ale Clujului. Foștii studenți ai profesorului de estetică și de filosofia culturii sunt și ei din ce în ce mai rari. Dar se vor găsi totdeauna, în generațiile prezente și viitoare din România și de pretutindeni, cititori dornici să asculte o voce inconfundabilă. Să vadă cu ochii inimii, cum le-o cerea Micul Prinț, urmele lăsate în această lume de un poet «mut ca o lebădă»”.

Numărul special al revistei „SUD” a fost lansat și în România, la Salonul de carte orădean, din toamna anului trecut, marele premiu al acestei manifestări fiind acordat lui Jean Poncet, traducătorul poemelor lui Blaga și lui Yves Broussard, redactorul șef și editorul publicației. Personalitatea celui din urmă s-a impus atunci printr-o prezență discretă, printr-o majestate melancolică, demne de un veritabil poet.

Am reușit să comunic cu Yves Broussard prin intermediul celui mai accesibil limbaj. Al poeziei, firește, și totuși nu la dispoziția oricui. Îmi mărturisesc că impulsul și pasiunea de a scrie versuri s-au născut ascultând la radio poeme siberiene. Atunci a înțeles că poetul trebuie să fie „purătorul de cuvânt al stelelor”.

Astăzi, declara într-un interviu Yves Broussard, „adevăratul poet este cel care nu trișează, nici cu el, nici cu ceilalți. Sinceritatea trebuie să fie o trăsătură dominantă a lui, iar

poezia pe care o scrie poate fi o oglindă magică în care se regăsește. Atunci când există discordanțe între imaginea din oglinda poeziei și cea reală, înseamnă că ceva merge. Poezia pe care o scrie un poet este sacră, pentru că ea izvorăște din suflet, poezia trebuie nu să dea dovezi de talent, ci să lase urme. Urmele deschid calea spre vis. Poezia este primul cuvânt al omului, textele de bază ale umanității sunt poeme”. În „Cugetările sărmanului Dionis” Eminescu transcria cu amărăciune într-un vers o definiție: poezie-sărăcie. Peste timp, din alt spațiu cultural, poetul francez conferă o altă conotație poeziei, ca o „sărăcie esențială”.

Yves Broussard a publicat 14 cărți de poezii: „Du jour lendemain” (1960), care-i marchează debutul în literatură, „Commune mesure”, „Bestaire des solitudes”, „Chemin faisant”, „Traversée de l’inexorable”, pentru care a primit premiul Artaud, în 1983, „Milieu de l'épure”, „Nourrir le feu”, volum distins cu Premiul Apollinaire, în 1987, „Paroles de silence”, „Esquisses pour un autre lieu”, distins cu premiul Academiei Franceze în 1990, „Pauvreté essentielle”, „Sous le vif de l'etre”, „La vie interprétée”, (1996).

De multe ori - utilizând versul-aforis - concentrat până la esență - poezia lui Yves Broussard, considerat de critica franceză poet minimalist ca Guillevic, Rene Char și Bernard Maze, cultivă o „mistică a cuvântului”, într-o neobosită căutare a sensului de dincolo de el, conținut și sublimat în tăcerea lui.

Materialitatea poeziei, dacă s-ar putea vorbi astfel, se cuprinde în consistența cunetelor poetice despre care scria într-o recentă lucrare Basarab Nicolescu. Criticul literar André Ughetto sublinia că „demersul lui Yves Broussard este asemănător demersului unui fizician contemporan, preocupat de impalpabil și de tot ceea ce este tranzitoriu, evanescent, de la nivelul particulelor infraatomice”.

Dar cel mai bine îi definește poezia Robert Sabatier în „Histoire de la poésie française”: „Broussard este omul de conștiință și acesta se traduce prin tonul aforismului. El este cel care extrage secretul din lucruri, prin întreaga sa capacitate de comprehensiune, prin inteligența sa sensibilă, pentru a găsi perenitatea, el descifrează cuvântul. Descoperă focul, pietrele, arborii, cu sobrietate și gravitate, de aici el extrage inexprimabilul și face să vorbească tăcerea. Pretutindeni și în permanență se află aici o aspirație spre fericire... pentru că poetul deține sensul celei mai vaste comunități, aceea a oamenilor, a elementelor înseși și acest fapt ne oferă scânteia vieții, savoarea esențialului, într-o constantă luminozitate”.

Aceste cuvinte ar umple de fericire pe oricare poet, dacă ar avea parte de ele.

roza vânturilor

zarko petran (Slovenia)

Trei dorințe

Îmi amintesc de Maria
de fundul ei rotund ca un ou
mă gândesc la Tereza cea cu pieptul
vârtos

și azi îmi întunecă mintea
Veronica cu interminabilele-i picioare
nu am avut nimic cu Maria Tereza
și nici cu Veronica n-am avut
ceva, sutele pe care le-am iubit
în nopțile fără număr
uitate-s acum au pierit din amintire
de parcă aș fi îmbrățișat aer
și-aș fi sărutat apă torențială
sau aș fi mângâiat vântul
azi gândul mă poartă iarăși
la curul minunat al Mariei
la țâțele amețitoare ale Terezei
la divinele picioare ale Veronicăi
la cele trei dorinți neîmplinite

În românește de Petre Stoica

Yves Broussard:

«INEXPRIMABILUL ESTE CEEA CE REZULTĂ DIN CONVERSAȚIA POETULUI CU INVIZIBILUL»

- Domnule Yves Broussard, sunteți un poet care scrie o poezie plină de alegorie și aforisme, o poezie lapidară și plină de lumină, așa după cum o consideră criticii literari. Tot ei vă defineau ca fiind un arhonte al limbajului.

Ce reprezintă pentru Dv. inexprimabilul - sau mai precis inexorabilul în poezie -, unul dintre volumele de versuri pe care le-ați semnat se intitulază chiar „Traverse de l'inexorable”?

Y.B. Inexprimabilul este ceea ce rezultă din conversația pe care poetul o poartă cu invizibilul, invizibilul fiind tot ceea ce nu poate fi imediat perceput. El ar putea fi o presie supremă a limbajului în definirea inexprimabilului. Prin intermediul vocii umane, el este o apreciere constantă, un reflex al inexprimabilului niciodată suficient de activ, pe care eu încerc să-l transform în poemele mele.

- Ce este poezia pentru Dv.?

Y.B. Poezia este tot ceea ce mă ajută să trăiesc, este tot ceea ce îmi permite să înfrunt, să străbat și să depășesc vicisitudinile cotidiene, încercările la care suntem supuși, este o speranță în om, în umanitate, în natură, în univers.

- Focul este un simbol sau materia poeziei Dv.?

Y.B. Da, m-am referit adeseori la tot ceea ce reprezintă focul și multe dintre cărțile mele sunt consacrate relației pe care o stabilesc cu el, ca fiind un generator al vieții omului, al omenirii!

- Vă gândiți cumva și la focul lui Empedocle?

Y.B. Desigur, l-am citat adeseori pe Empedocle și sunt foarte atașat de gândirea acestui filosof presocratic.

- Care ar fi sunetele fundamentale desprinse din versurile pe care le scrieți?

Y.B. O, aceasta este o întrebare prea dificilă, mi-ar fi prea greu să traduc eu însumi mesajul poemelor mele.

- Și totuși, printr-o formulă sintetică, „lapidară”, ce vreți să spuneți în mod expres, ce vreți să comunicați oamenilor prin poezie?

Y.B. Ceea ce aș dori să le spun eu oamenilor este că niciodată nu trebuie să dispere, ceea ce eu am scris și scriu este că fără speranță nu se poate ajunge la tot ce defineam prin cuvântul l'inesperé, atât de propriu universului meu.

- Aș vrea să-mi vorbiți despre tăcerea din text, despre tăcerea dintre cuvinte și versuri, dar și despre tăcerea de dincolo de cuvinte, când poezia se sfârșește.

Y.B. Tăcerea ca spațiu alb tipografic este tot atât de importantă ca și versul, este o parte integrantă a poemului, poemul care pentru mine este ceva sacru. Acel sacru în care eu sper să găsească absolutul. Eu chiar am scris un volum intitulat „Paroles de silence”.

- Tăcerea din text ar putea fi interpretată ca un punct zero al scriiturii, despre care vorbea Roland Barthes?

Y.B. Nu știu dacă aș putea să spun că mă refer la tăcerea precum se raporta Roland Barthes. Tăcerea pentru mine este necesară propriei mele meditații, care permite, în egală

măsură, și cititorului să urmărească acel poem, să-l continue, realizând acea tăcere prin propria meditație, prin propria sa lume, acesta fiind un poem niciodată terminat.

- Cum v-ați apropiat de poezia lui Lucian Blaga?

Y.B. L-am descoperit pe Lucian Blaga de multă vreme, datorită prietenului Jean Poncet, care i-a acordat o atenție specială. Pentru el, ca și pentru mine, ceea ce este important în poezia lui Lucian Blaga constă în faptul că a revelat ceea ce este fizic și metafizic în viața cotidiană a universului. Și acest lucru este o emblemă care definește un mare poet, nu numai pentru români, ci și pentru francezi.

Demersul pe care l-a făcut Jean Poncet traducându-i poemele este uluitor, magnific, deoarece Jean Poncet este el însuși poet și cea mai bună traducere a unui poet este aceea realizată de un alt poet, pentru a da echivalențele nu mot à mot, ci substituindu-se în textul de origine, pentru a crea o nouă versiune într-o altă limbă poetică.

- Sunteți poet, dar în același timp și editor, aș vrea să-mi vorbiți despre editura și revista „SUD”, pe care le conduceți.

Y.B. Din întâmplare sunt astăzi redactorul șef al revistei „SUD”, care a fost înființată în urmă cu 26 de ani de un prieten poet, Jean Malrieu, dispărut dintre noi, un poet foarte avizat. După dispariția sa mi s-a dat această

responsabilitate a revistei pentru a continua tot ceea ce începuse, pentru a contribui la promovarea și difuzarea poeziei, nu numai a poeziei franceze, ci și a poeziei din toate limbile și literaturile care sunt demne de a fi cunoscute cititorilor.

- Cum este receptată astăzi poezia în Franța?

Y.B. Poezia în Franța se afla astăzi în dificultate la nivelul lecturii și difuzării, dar sunt încă mulți poeți care o scriu și o susțin, cum remarca de curând și prietenul meu Robert Sabatier; este adevărat, însă, că sistemul economic, creșterea numărului de posturi de televiziune, puterea imaginii descurajează pe unii cititori, editori, librari să ajute ca poezia, cărțile de poezie să se vândă, recunoscându-se astfel poezilor prestigiul pe care-l merită din plin.

- Domnule Yves Broussard, vă mulțumesc pentru această întrevvedere și aștept să vă întâlnesc și la București.

Post-scriptum: la sfârșitul interviului, poetul mi-a citit câteva dintre poemele sale preferate, pe care le-am difuzat pe postul RADIO ROMÂNIA CULTURAL, în emisiunea „Revista literară radio” din 10 nov., 8 dec., 1996 și 5 ian. 1997.

Interviu realizat de
Maria Urbanovici

LA CABARETUL NEANTULUI

Paris, aprilie 1951. Cu câteva zile înainte de a se sinucide, la vârsta de 48 de ani, în mica sa încăpere din strada Championnet, după ce și-a ars ultimele manuscrise, Sadegh Hedayat conversase în Pigalle cu tânărul său amic și confident Maxime Feri Farzaneh, în localul de petrecere preferat: „Cabaretul Neantului”. „Iubesc acest cabaret”, îi plăcea să se destăinuie „pentru că lumii de aici nu-i pasă de moarte. Se amuză pe seama neantului. Spiritul ei constă în a construi totul printr-un demers morbid: un joc adioma morții, absurd, derizoriu”.

Autorul „Cucuvelei oarbe”, una dintre cele mai frumoase povestiri halucinante ale secolului, pe care André Breton o saluta ca pe un „semn pierdut în noapte”, a fost, ca să reluăm titlul uneia dintre nuvelele sale, un etern „îngropat de viu”, a cărui agonie a început la vârsta de 20 de ani. Acest frate, de origine iraniană, al lui Poe și Nerval, era un consumator fervent de opium și vodcă, dar drogul său favorit fusese în fapt luciditatea, pe care a îngurgitat-o fără moderație. La Teheran, ironia sa devastatoare și gustul pentru sarcasm au făcut ravagii. Într-o asemenea măsură, încât opera îi este interzisă astăzi în țara molahilor, dușmanii lui dintotdeauna. Maestrul al crepusculului, Hedayat era și un om al luminilor, traducându-l în persană pe Sartre și Schnitzler și scriind un eseu despre Kafka. I-a venerat toată viața pe Joyce și Virginia Wolf. Dar pasiunea sa cea mai intensă i-a rezervat-o lui Omar Khayyam, cărui i-a creionat, la vârsta de 20 de ani, un portret ce poate fi receptat și ca un autoportret. Pur și simplu s-a identificat cu poetul din

secolul XI, care ura fanatismul în turbane cu aceeași intensitate cu care iubea vinul de Chiraz. Îi admira „curajul nemaipomenit”, ce îi permitea să refuze „mizerabilele gânduri ale contemporanilor impuși prin religie!”

„Hâdji Aghâ” e un formidabil roman satiric și o șarjă necruțătoare contra nemerniciei castei dirigitoare din Iranul anilor '40. Provenind el însuși dintr-o mare familie din Teheran, Hedayat îi cunoștea în amănunt pe iranienii ce, sub învelișul devoțiunii, se comportau ca niște monștri ai ipocriziei și cinismului. Personajul care a dat numele romanului este un intermediar sus plasat și corupt, ce vrea să-i aibă la mână pe toți cei ce râvnesc la favoruri. În cartea-i vitriolantă, scriitorul dă drumul întregii sale uri față de o societate sufocantă „Sinucigașul amărât” de mai târziu se relevă aici ca un nemilos combatant.

Alte culegeri de nuvele, dintre care două au fost scrise direct în franceză, ne ajută să găsim aștrii negri ai lui Hedayat. În fiecare pagină, prozatorul convoacă morții și viii la banchetul dezastrului. Noaptea interioară a acestui băntuit de fantome este sumbră și violentă. Dar nu auzi decât râsu-i tunător. Un răs macabru și fascinant, în același timp. Hedayat, ca povestitor oriental, se amuza de coțcăriile neantului. Și un ultim bobârnac: el, necredinciosul, își doarme somnul de veci în cimitirul Pere Lachaise, sectorul musulman...

După „Le Nouvel Observateur”

În românește de
Constantin Ardeleanu

Philippe Jaccottet

Philippe Jaccottet, născut la 30 iunie 1925 la Meudon, cantonul Vaud (Waadt), în Elveția, stabilit din anul 1948 la Grignan (Drôme), Franța, e neîndoiește unul dintre marii maeștri ai poeziei franceze contemporane. Studiază la Lausanne și Paris (colaborator permanent la *Nouvelle Revue Française*). În 1964 îi apare „*Ecrits pour papier journal*” (Scrieri pentru hârtie de ziar), o culegere antologică de critici din ziare, cronici, note, colaborări redactate între 1951 și 1970 pentru „*Nouvelle Revue de Lausanne*” și „*Gazette de Lausanne*”. Menționăm numai câteva din numeroasele cărți de poezie și proză publicate: *Requiem; Trois poemes aux demons; Pour les ombres, Lecons, L'effraie et autres poesies* (1953); *Promenade sous Les arbres* (1957); *L'Ignorant* (1958); *Elements d'un songe* (1961); *L'Obscurite* (1961); *La Semailson - carnete 1954-1979, 1984 cu numeroase retipăriri. Culegere antologică de poezie prefăcută de J. Starobinski; 1947-1967; A la lumiere d'hiver* (1993); *Cahier de verdure* (1990); *Cristal et fumee, note de călătorie în Grecia și Egipt* (1993); *Apres beaucoup d'annees* (1994), și numeroase alte volume de poezie, proză, note, cronici, pagini de jurnal etc. Traducător de prestigiu din: Homer, Thomas Mann, Hölderlin dar mai ales Gongora și Robert Musil. Cartea „*Rilke de el însuși*” Membru al Societății Scriitorilor Elvețieni, Academiei Bavareze. *Pesie 8 premii de prestigiu.*

MALURILE NILULUI

Bivolii grei, cu înfățișarea unor luptători foarte vechi, dar extraordinar de tăcuți și de molcomi, au zdrobit tulpinile uscate ale trestiiilor de zahăr care troznesc sub pașii lor și îi feresc să se înfunde în nămol. Am văzut acolo în tufișurile de trestii - în timp ce de cealaltă parte a fluviului păreau să plutească munți neroditori, unde morții cei mari sunt înfășați în giulgiu, vegheați, păstrați în cele mai proaspete culori din viață - un fel de bătlan, culoarea nisipului absolut nemișcat și de abia puțin mai vie o găină zisă sultană, fără îndoială pentru talia ei bogată și frumusețea penajului ei albastru. Peste vârful acestor trestii se roteau, în schimb, dezordonat ca niște trapeziști îmbătați de acrobațiile lor, păsări albe și negre din familia sfrânciocului.

Puțin mai sus, de-a lungul unui drum amenajat în semipantă, pentru plimbare, salcâmul de Nil poartă mici salbe de sămânță care nu ar păzi faraonii.

Aproape pretutindeni pe aceste maluri răpoase domnește o mare liniște, ca și cum înceata și tăcuta mișcare a fluviului amorsată atât de departe de aici în tunete ar determina-o. Între două imensități goale două regate de pulbere care depășesc uneori până aici în galop, flămurile lor de nisip orbitoare. Noi le-am văzut într-o zi trecând nu prea departe.

Și mi-am adus aminte de Gongora evocând, în *Prima Solitudine*, Nilul, acest „rege al tuturor fluviilor” pe malurile căruia vântul nu mai moștenește/decât vasele absente/ale acestor funebre trofee barbare/consacrate de Egipt părinților săi.

PRIVELIȘTE PE VAPOR

Suntem aici ca în fotoliile unui cinematograf unde ar rula un documentar intitulat „Peisaje pe malurile Nilului”

numai că suntem scutiți de comentariu și de acompaniamentul muzical, numai că sala e cu cerul deschis, că respiri aerul mersului și că poate să fie frig, că ești liber să schimbi sala și chiar să mergi să tragi un pui de somn dacă spectacolul devine prea monoton. Și știm că tot ce ni se arată e adevărat, trăit, realitate. Poate trăit aspru când te gândești și cum îți se întâmplă să gândești și se întâmplă și să resimți o jenă. Dar în această privință, ca să fii în regulă cu conștiința, ar trebui să renunți la călătorie oriunde ai fi și, mai ales, în țările sărace. Deci să trecem peste asta, cel puțin provizoriu, trebuie neapărat - sau ar fi o cu totul altă hotărâre - pentru a nu strica minunarea noastră, recunoscători cum au făcut-o atâția alții înaintea noastră, că spectacolul e admirabil. Toată lumea a remarcat îndeosebi și nu sunt sigur că aș putea spune nimic mai bine decât primul prospect ajuns, că scenele astfel observate de pe vas aveau ceva „biblic” de atunci, în consecință după toate aparențele, nici peisajul, nici casele rare între pomi nici lucru mai rar costumele oamenilor nici munca lor nu s-au schimbat sensibil timp de secole. Că foarte des observăm țărnițele cu binoclul care izolează și, izolând, intensifică scenele, mi s-a părut mai mult decât o dată că făcând aceasta am izolat un detaliu al unei picturi din Renaștere, al acestor fragmente de peisaj pe care le descoperi totdeauna cu plăcere în aeri-plan și mai precis o dată un detaliu din *vara* lui Poussin cel puțin cel pe care credeam că îl păstrasem în amintire. Verificând, apropierea mi se părea mai puțin riguros fondată, dar ea atinge, într-o oarecare măsură, adevărul în profunzime. De fapt impresia ține de permanența gesturilor și a costumelor încă și mai mult de echilibrul culorilor puțin numeroase: verdele, galbenul, cafeniul, ocrul, albastrul printre care ies în evidență tonurile mai vii ale unei roșii sau ale unui turban de armonia liniilor, de o mare liniște aparentă care o impune în același timp predominanța liniei orizontale și sentimentul de quasi-inzestibilitate inspirat de permanența costumelor. Să crezi că alături de eternitatea impusă spiritului de întunecat, enorma maiestate a monumentelor de granit, aceasta ar fi menținută mai politicoasă, mai vibrant, în marginea sumară lăsată de fiecare parte a fluviului, pentru viața egiptenilor.

Astfel ai fi crezut că vezi o clipă regii-magi trecând în procesiune printre câmpurile de trestie de zahăr sau pe Rebecca oprindu-se iarăși aproape de fântână.

Palmierii atât de pretențioși ridicoli sau păduchioși exilați în parcuri pe cheiurile noastre din sud, de îndată ce îi regăsești, în pâlcurile de palmieri, sub propriul lor cer, au o noblețe foarte particulară, foarte diferită de exemplu de aceea a stejarului: mai aproape de geometrie ei sunt, de asemenea, mai aproape de ornament, așa cum sunt împărțiți la palate, mari evantaie, podoabe, coroane ample, dar deosebit de suple, docile la cele mai mici adieri și ei, desăvârșiți la locul lor într-un peisaj clasic unde, ca la Poussin, natura se potrivește atât de bine monumentelor. Și vegetația intensă are într-adevăr strălucirea smaraldului pe fond de nisip. Aceia dintre egipteni pe care îi surprindem astfel în viața lor cotidiană, irigând un câmp, tăind plante, uneori rugându-se, întorși spre Meca invizibilă, așezați pe vine, moțând pe malul unei băltoace sau mergând, pe drum sau pe spinarea unui măgăruș, când, coborând din nou valea, de data asta pe șosea, descoperim sprijinite de primele contraforturi ale pustiului, satele de noroi uscat și, ca și cum am descoperi astfel reversul aspru al ideii bucolice, ce să gândim despre viața, despre destinul lor? Ne spunem că sunt obișnuiți cu acest soare care ne apare repede implacabil, ca și cu pietrele și cu praful care sunt soarta lor de totdeauna și, chiar foarte săraci, sunt fericiți de încetineala permanentă a zilelor lor dacă ogorul lor ajunge să-i hrănească, ferindu-i de frenezia ce roade pe mulți dintre noi în plină abundență. De asemenea nu voi adăuga nimic la o temă în care știu foarte bine cum ne pândește iluzia. Mărturisesc că n-am văzut în timpul acestor câteva zile decât imagini: dar printre cele mai liniștite, frumoase, care se pot culege în felul acesta de prea departe.

Esna

Ceea ce rămâne din templul dedicat zeului cu cap de berbec Hnum, olar, făuritorul lumii, nu mai e decât o mare sală hipostilă, foarte ornamentată, foarte întunecată, în fundul unei găuri. Deoarece toate deschiderile au fost acoperite cu grilaje, fără îndoială ca să fie împiedicate păsările să-și facă cuib, aceasta are aerul unei mari colivii goale de unde, dimpotrivă, ar fi fugit toate sufletele morților imemoriali, ca să nu mucegăiască. Este suprlombată pe o parte de o casă înaltă, foarte veche, cu logia ei de lemn lucrată cu micală și șirurile ei de vase de lut destinate să întrețină răcoarea, traversată de sus în jos de o crăpătură amenințătoare. Totuși, la una dintre rarele ferestre, mai stă, încă, o bătrână. Soțiile noastre sunt sfătuite să evite odăile din fundul prăvăliilor negustorilor, uneori prea atenți. Copiii care ne așteaptă pe malul răpos încercând să ne vândă păpuși de zdrențe murdare, par aici deosebit de murdari. Dintr-o dată ești foarte departe de eternitatea zeilor, de magia care ar trebui să te ajute să-ți reîntâlnești și, cu atât mai mult, departe de orice idilă.

În românește de D. Marian

PĂMÂNTUL MITOLOGIEI ESTE ROTUND

de ION CREȚU

„Marx a fost primul care a folosit în mod sistematic în științele sociale metoda modelelor. Întreg Capitalul, de exemplu, este un model construit în laborator, pe care autorul îl face să funcționeze pentru ca mai apoi să confrunte rezultatele cu faptele observate. Găseam de asemenea la Marx această idee fundamentală că nu se poate înțelege ce se petrece în capul oamenilor fără o raportare la condițiile existenței lor practice; ceea ce am încercat să fac eu pe parcursul Mitologiilor”.

Catherine Clément îl numește pe Claude Lévy-Strauss „notre dernier monstre sacre de la pensée. le seul survivant de l'illustre génération, désormais éteinte, qui assura le rayonnement de la France au-delà des frontières près de trente ans”. Un omagiu, să recunoaștem, pe cât de cald pe atât de îndreptățit. Autorul studiilor de referință „Tristes Tropiques” (Plon, 1955), „Antropologie structurale” (Plon, 1958), „La Pensée sauvage” (Plon, 1962), „Mythologiques” (1964-1971), „Le regard éloigné”, sunt de mult considerate puncte de reper esențiale în evoluția gândirii contemporane. Astăzi propunem cititorilor volumul Claude Lévy-Strauss, Didier Eribon, **De près et de loin: Suivi de „Deux ans après”** (Odile Jacob, 1990).

De aproape și de departe... este un lung dialog purtat de Didier Eribon cu Claude Lévy-Strauss pe parcursul a peste 250 de pagini. Acest dialog nu are nimic din specia „clasică” de dialog așa cum a considerat-o Platon - și a fost cultivată de un Fénelon, Juan de Valdés, Nietzsche, Gide sau Santayana, pentru a ne referi doar la ei; respectiv nu este imaginat și nu pune în lumină, pe baza unei conversații, atitudini intelectuale sau filosofice contrastante. Cartea lui Didier Eribon se înscrie în linia modernă a interviurilor atât de intens cultivate de media indiferent de profil. Trebuie să recunoaștem, totuși, un mare merit acestei specii, mai degrabă publicistice decât literare sau filosofice, și anume că reușește, atunci când este bine stăpânită, să-l introducă pe lector, prin întrebări bine puse, într-un univers deseori refuzat lui prin specificitatea sa. De asemenea, și pe aceeași linie, interviul reușește mult mai bine decât esul, confesiunea, autobiografia, curriculum-ul etc. să lumineze toate acele aspecte pe care autorul nu o dată tinde să le considere de mai mică importanță sau de la sine înțelese pentru public ca să mai întârzie asupra lor. Specia, pentru a nu ne eterniza asupra acestui subiect, presupune o profundă cunoaștere a „terenului”, o strategie fermă a întrebărilor - fiind vorba de mult mai mult decât o simplă cozerie -, o bună aderență la subiectul interviuat. Înainte de a merge mai departe să spunem de pe-acum că Didier Eribon posedă în cel mai înalt grad toate aceste calități. Să precizăm că volumul lui Eribon nu este singular, Georges Charbonnier publicase și el, în 1961, un tom de **Entretiens avec Claude Lévy-Strauss**. Evident, avantajul perspectivei îi aparține lui Eribon.

Antropologia, știință căreia Claude Lévy-Strauss i-a consacrat întreaga viață, cuprinde, potrivit lui Richet, anatomia umană, preistoria, arheologia, etnogeografia și etnologia, în sen-

sul cel mai larg, sociologia, folclorul și lingvistica. După Broca antropologia este studiul grupului uman considerat în ansamblul său, în detalii și în raporturile sale cu restul naturii. În sens restrâns, mai recent, antropologia studiază clasificarea, paleontologia și biogeografia varietăților speciei umane. În sens larg, antropologia este denumită **ethnologie** în germană și **ethnology** în engleză. Simptomatic pentru echivalența termenilor, chiar în cursul conversației dintre Lévy-Strauss și Eribon se folosesc în mod indiscriminant termenii „antropologie” și „ethnologie” pentru a desemna aceeași știință.

Cât privește receptarea operei lui Lévy-Strauss în România, este poate suficient să spunem că cel puțin trei dintre lucrările lui de referință au văzut lumina tiparului într-un singur deceniu, însoțite fiind de ample introduceri elogioase. Să amintim astfel de **Tropice triste** (1968), **Gândirea sălbatică** (1970) și **Antropologie structurală** (1978). Să mai adăugăm că ecoul/influența lui Lévy-Strauss în România a avut de-a face mai degrabă cu evoluția structuralismului decât cu antropologia. De altfel, trebuie precizat că dacă în materie de antropologie Lévy-Strauss este doar un (mare) continuator, el este chiar fondatorul antropologiei structurale.

Volumul **De aproape și de departe** este împărțit în trei părți - „Când se întoarce Don Quijote”, „Legile spiritului” și „Culturile, cultura” - divizate în mai multe capitole, fiecare purtând titluri dintre cele mai incitante: „De la Offenbach la Marx”, „Rigorile căsătoriei”, „Misterele numărului 8” etc.

Tomul se încheie cu un epilog și cu un capitol final (sic!) intitulat „Doi ani mai târziu”. Împărțirea în părți și capitole

marchează momentele cele mai importante în evoluția biologică și intelectuală a lui Lévy-Strauss.

Trebuie spus că De aproape este posedat de ambiția cunoașterii exhaustive. Eribon nu-și propune numai to turn every possible rock, cum ar spune englezii, dar și să pună punctul pe absolut fiecare i. Pentru oricine citește acest volum, este greu de presupus că-i vor mai rămâne întrebări pe care i-ar fi plăcut să i le pună lui Lévy-Strauss sau lucruri nelămurite suficient de acesta.

Cartea acoperă biografia lui Lévy-Strauss - de la anul nașterii sale, în 1908, până în 1990 - principalele lucrări scrise de el - nu puține la număr - cu implicațiile și influența lor imediate și pe termen lung, gusturile lui artistic-literare, simpatiile și antipatiile politice, relațiile cu diferite personalități ale vremii, într-un cuvânt tot ce poate interesa un om. Mai puțin datele legate de viața sa personală, deși nu o dată, interviuatul nu ezită să menționeze, de pildă, numele soțiilor sale, să facă referiri, chiar dacă en passant, la raporturile acestora cu lumea în care s-a mișcat Lévy-Strauss.

Viața lui Lévy-Strauss, în accepțiunea sa cea mai largă, a fost o lungă suită de călătorii: din Brazilia în Japonia, din Statele Unite în Noua Caledonie. Aceasta în ciuda faptului că așa cum spune el însuși, citând-o pe Georges Sand, „călătoria este cea mai tristă dintre toate plăcerile”. Firește, Lévy-Strauss nu a voiajât în stil romantic, ci purtat de interese științifice; atunci când n-a făcut-o din motive politice, cum s-a întâmplat în timpul celui de al doilea război mondial. Relatarea traversării Oceanului, de exemplu, și descrierea cunoștințelor legate pe vas cu nenumărate figuri de-acum celebre ale vieții artistice franceze - Anna Seghers, André Breton, Victor Serge etc. - obligate și ele să ia calea exilului în fața pericolului nazist, precum și descrierea boemei new-yorkeze ocupă în Tristes Tropiques pagini dintre cele mai pline de farmec. Legăturile sale cu Peggy Guggenheim, Max Ernst, Tangy, Duchamps, Leonora Carrington, Calder etc. au durat toată viața.

În sens strict, viața lui Lévy-Strauss se confundă cu cărțile sale, multe, foarte multe la număr, unele dintre ele, după cum am mai spus, exercitând o puternică influență asupra gândirii filosofice din a doua jumătate a secolului 20. Așa a fost cazul cu **Antropologia structurală și Gândirea sălbatică** în materie de structuralism. Lévy-Strauss susține cu o modestie bine ținută în frâu că el nu a făcut decât să se înscrie în linia de gândire a lui Saussure, Jakobson, Trubețkoi, Benveniste. Pe de altă parte, asocierea sa cu Barthes, Lacan, Foucault îl nedumerește profund, el nevăzând cu adevărat elemente comune între gândirea sa și a acestora. El însuși mărturisește că Foucault îl nemulțumea prin faptul că se interesa în mod exclusiv de cultura franceză, că unele comentarii ale lui Barthes din S/Z semănau mai degrabă cu niște pastişe etc.

Extrem de interesante sunt considerațiile lui Lévy-Strauss privind filosofia contemporană. Opinia sa despre Sartre, din acest punct de vedere, este că autorul tratatului **Ființa și Neantul** făcea din filosofie o lume închisă, în vreme ce Merleau-Ponty era foarte atent la ce se petrecea în lumea științifică. De aceea, el consideră că filosofia păstrează un rol în lumea de azi cu condiția ca ea să-și bazeze reflecția pe cunoașterea științifică: „Marea filosofie, cum o numea Merleau-Ponty, a fost opera oamenilor care erau savanți importanți ai timpului. Gândirea lor filosofică se sprijinea pe cuceririle lor științifice. Astăzi, cele două funcțiuni sunt depășite” etc. etc.

De aproape și de departe este o carte care răspunde cu generozitate și pe înțelesul lectorului la numeroase întrebări pe care și le pune oricine e curios să înțeleagă mai bine evoluția gândirii în secolul nostru.

1) La doi ani de la moarte, Cristian Popescu rămâne o prezență vie în promoția '90.

2) *Cearta* (1969) lui Alexandru Piru e încă o controversă în literatura română.

3) Traian T. Coșovei se apleacă în fața celui care l-a premiat: Cornel Regman. Îi supraveghează, cu o dulce invidie, Valentin Hossu Longin, George Genoiu și Ion Cucu.

4) În Sala de oglinzi ies în prim plan: Dan Deșliu, Dorin Tudoran, Bujor Nedelcovici, Lucia Negoită, Ștefan Augustin Doinaș și Jean Grossu. Speră să prindă un loc, tot pe acolo, Petre Got.

5) Meditativi: Zaharia Stancu și Eugen Jebeleanu. Destins: Șerban Cioculescu. Voios: Matei Călinescu. Încrâncenat: Mircea Iorgulescu. Ceilalți: fără expresie.

